

Winnie de Poema en de Waaslandwolf Broodjes Aap over wilde dieren in een geciviliseerde omgeving

Theo Meder

In het navolgende betoog wil ik u laten kennis maken met enkele aspecten van het volksverhaal-onderzoek. Het is een type onderzoek, dat aan de universiteiten maar weinig gedoceerd wordt, en dat deel uitmaakt van het vak etnologie, vroeger ook wel volkskunde geheten.

Waar de etnologie bij uitstek beoefend wordt, is aan het Meertens Instituut te Amsterdam. Het is een instituut voor documentatie en onderzoek van Nederlandse taal en cultuur, en maakt deel uit van de Koninklijke Nederlandse Academie van Wetenschappen. Het is primair een onafhankelijk onderzoeks-instituut: er wordt geen onderwijs gegeven en we hebben geen studenten. Wel zijn meerdere onderzoekers van het Meertens Instituut in deeltijd gelieerd aan diverse universiteiten.

Het cultuur-onderzoek dat aan het Meertens Instituut wordt verricht, wordt tegenwoordig dus etnologie genoemd. De etnologie doet - kortweg gezegd - onderzoek naar de cultuur van het dagelijkse leven, naar de cultuur met de kleine c. Binnen de etnologie wordt er dan weer specifiek onderzoek gedaan naar feesten en rituelen (van Sinterklaas tot suikerfeest), naar religieuze cultuur (van bedevaart tot New Age), naar materiële cultuur (van oorijzer tot navelpiercing) en naar orale cultuur. Die orale cultuur betreft dan weer de mondelinge overlevering van volksliedjes en volksverhalen. Voor het onderzoek naar de volksliedcultuur staan mijn collega's Louis Grijp en Martine de Bruin garant, terwijl ik mij bezig houd met de vertelcultuur.

Onder volksverhalen versta ik verhalen die op enig moment in heden of verleden tenminste ook mondeling hebben gecirculeerd tussen groepen mensen, of verhalen die kenmerken van de volksverhaaltraditie in zich dragen, en die zich ook via andere media verspreiden dan alleen de mondelinge overlevering.¹ Volksverhalen zijn er in verschillende genres. Ik noem hier traditionele genres als sprookjes, sagen, legenden, fabels en raadsels en meer moderne genres als moppen en stadssagen (de laatsten worden ook wel moderne sagen of Broodje Aap-verhalen genoemd).

Om vertellingen als volksverhalen te kunnen determineren, bestaan er catalogi. Zo is er een driedelige internationale catalogus voor sprookjes en anecdotes van Antti Aarne, Stith Thompson en Hans Jörg Uther genaamd *The Types of International Folktales*.² Het sprookje dat wij kennen als Roodkapje heeft daarin het internationaal erkende catalogusnummer ATU 333. Voor Nederland beschikken we nog over twee catalogi, namelijk een catalogus van Friese sprookjes en anecdotes van Jurjen van der Kooi en een inmiddels sterk gedateerde catalogus van J.R.W. Sinninghe met Nederlandse sprookjes, sagen en legenden.³ Tot slot is er ook nog een beknopte internationale catalogus voor Broodje Aap-verhalen van Jan Harold Brunvand, getiteld *A Type-Index of Urban Legends*.⁴ Overigens is het niet zo dat echt alle volksverhalen een catalogus-nummer kunnen krijgen: daarvoor zijn de catalogi nog altijd niet uitputtend genoeg.

Verder beheer ik zelf sinds 1994 op het Meertens Instituut nog de Nederlandse Volksverhalenbank, een digitale database met ruim 30.000 Nederlandse volksverhalen en de bijbehorende context-informatie (zoals: Wie is de verteller? Wanneer is het verhaal verteld?

¹ Over vertelcultuur zie Meder & Venbrux 2000.

² Uther 2004.

³ Van der Kooi 1984 en Sinninghe 1943.

⁴ Brunvand 1994, p. 325-347.

etc.). Sinds 1 juni 2004 is deze database ook voor het publiek op internet te raadplegen op de website www.verhalenbank.nl. De catalogi en de database die ik nu genoemd heb, zijn eigenlijk alleen nog maar onderzoeks- en documentatie-instrumenten die het werkelijke onderzoek en het internationale debat moeten vergemakkelijken.

Het eigenlijke volksverhaalonderzoek richt zich onder andere op tradities, variabiliteit en verspreiding van verhalen, op verhaalstructuren, op de wisselwerking tussen orale cultuur en schriftcultuur, op de performance van het vertellen, op persoonlijke verhaalrepertoires, op de samenhang tussen verhaalrepertoire en identiteit (of etniciteit, geloof of gender), op de functies van verhalen binnen groepsculturen, op de interpretaties en betekenissen die mensen aan verhalen geven, op de invloed van de werkelijkheid op verhalen en vice versa, en op de maatschappelijke impact van verhalen.

In dit relatief korte tijdsbestek kan ik onmogelijk al deze aspecten behandelen. Ik wil hier aan de hand van meerdere voorbeelden vooral stilstaan bij de kenmerken van één specifieke hedendaagse sage. Ik wil laten zien hoezeer zo'n sage op uiteenlopende manieren van invloed kan zijn op het gedrag van mensen en op hun perceptie van de werkelijkheid. Verder wil ik betogen dat kennis van onze vertel-folklore ons kan helpen bij het inschatten en interpreteren van nieuwsfeiten.

De sage waar ik het over wil hebben betreft het telkens weer terugkerende verhaal van de wilde dieren die rondwandelen in onze geciviliseerde samenleving. Daarbij kijk ik vooral terug op de afgelopen tien jaar in Nederland.

Eind mei 1996 wordt er een leeuw waargenomen in het Panbos tussen Zeist en De Bilt. Het *Algemeen Dagblad* berichtte er het volgende over:

Na een melding van een wandelaarster maakten politie, medewerkers van de Algemene Inspectie Dienst (AID) en bosbeheerder Utrechts Landschap zaterdagavond tevergeefs urenlang jacht op het dier.

Het bos en de toegangswegen werden afgezet. Een helikopter steeg op en een legertje van vijftig man trok het gebied in om naar het beest te speuren. Een agent dacht ook een leeuw te zien. Duidelijkheid over de aard van het dier ontstond pas later op de avond. Toen arriveerde een specialist van Ouwehands Dierenpark om de sporen te onderzoeken. "Het bleken eerder hond-achtige dan katachtige afdrücken te zijn," zegt M. van der Klift van het Utrechts Landschap. "Daarbij kon het beest niet veel zwaarder zijn dan 35 kilo. Het was in elk geval dus geen leeuw." Dit was voor de politie genoeg om bos en akkers weer vrij te geven en de jacht te staken. Medewerkers van het Utrechts Landschap zochten beide pinksterdagen nog wel verder naar de vreemde bosbewoner. "We hebben sinds zaterdag niets meer gezien," zei Van der Klift gisteren. "Wel doen we navraag welke hondensrassen hier in de buurt voorkomen. Het zou wel eens een Rhodesische jachthond kunnen zijn. Die wordt gebruikt voor de leeuwenjacht. In Bosch en Duin schijnt iemand zo'n hond te hebben."

Volgens de terreinbeheerder komt dit soort onrust zaaiende meldingen wel vaker binnen: "Laatst belde iemand die een kangoeroe door het bos zag springen. Bleek het om een haas te gaan. Die zijn wel wat groter dan konijnen. Maar als je het verschil daartussen dan niet weet..."⁵

Later dat jaar, half oktober 1996, is het weer raak: nu wordt in het Zuid-Limburgse Bunderbos bij Maastricht een rood-bruine poema gesignaleerd door wandelaars.⁶ De politie houdt

⁵ Zeist 1996.

⁶ Bouwman 1996, Drijfjacht 1996, Straatdienst 1996, Lammerse 1996, Brandts 1998a en 1998b.

wederom een klopjacht, en zet aaspotten uit, waaruit gegeten blijkt - alleen is onbekend door welk dier. De politie houdt een zoektocht samen met boswachters, een dierenarts en roofdierdeskundige Arno van der Valk van de Stichting Pantera. De regionale media waarschuwen de mensen om uit de buurt te blijven. Tevergeefs, want de waarschuwing trekt juist meer nieuwsgierigen aan. De poema wordt door Frans Collen uit Stein zelfs gefilmd. Vervolgens wordt de poema ook in het Ravensbos gezien, wat zou betekenen dat hij de snelweg is overgestoken. Boeren in de omgeving hebben geen rood-bruine poema gezien, wel een rood-bruine vos. Begin december komt het leger erbij om een drijfjacht te houden, maar ook dit blijft zonder resultaat, zodat op 7 december besloten wordt de zoektocht te staken. De politie laat nog wel vangkooien in het bos achter, maar geen poema laat zich verschalken.

Inmiddels gaat het gerucht dat er een anonieme brief uit november 1996 zou bestaan waarin een geheimzinnige mevrouw bekent dat zij de eigenaresse was van de ontsnapte poema, maar dat ze zichzelf niet bekend durfde te maken uit angst dat de enorme kosten op haar afgewenteld zouden worden. Volgens een ander gerucht zou de poema in de loop van november al illegaal door jagers zijn doodgeschoten. Arno van der Valk van de Stichting Pantera vermoedt dat de poema het slachtoffer is geworden van stropers, maar sluit evenmin uit dat het dier inmiddels van de honger is gestorven. Later zou hij echter op deze mening terugkomen.

Inmiddels twee jaar later, half april 1998, wordt de poema weer gesignaleerd in de bossen bij Valkenburg.⁷ Bèr Dackers uit Borgharen slaagt erin om de poema - ditmaal lichtbeige - andermaal op video vast te leggen. Eerst dacht hij dat het een grote kat was, toen een lynx, en toen toch de poema. Experts die de video-opname bekijken, besluiten dat het een grote, en tamelijk speelse huiskat is.

Begin augustus 2000 hield de politie een zoekactie naar een leeuw, met terreinwagens, bromscooters en een heli-copter. De leeuw was tijdens een wandeling gesignaleerd in de duinen van Egmond door de familie Zantvoort, toeristen uit Limburg. De zoekactie leverde niets op, en het enige dat de politie kan bedenken is dat de familie een in het waterleidinggebied rondlopend schaap of ram moet hebben gezien.⁸

Eind juli 2002 was het weer raak in de buurt van Egmond, ditmaal in Egmond aan den Hoef.⁹ Sportvisser Marcel Spierings uit het Brabantse Uden ontwaart in een sloot een zoetwaterkrokodil, die een hap neemt uit een voorn die de visser juist aan zijn hengel had. Als de visser de rest van de voorn in het water gooit, slokt de krokodil ook dit hapje op. De visser slaat alarm. Twee auto's en zeven vrijwilligers van de Dierenambulance Noord-Kennemerland rukken uit, maar na twee dagen vergeefs zoeken naar de krokodil worden de acties gestaakt. Het is niet ondenkbaar dat de visser een snoek heeft gezien.

Nu ben ik nog niet eens volledig geweest in mijn opsomming: in 1996 zet een luipaard in Zeist een bruiloft op stelten (al leken de pootafdrukken achteraf te wijzen op een hond), in 1998 zou er een beer in Den Dolder rond de ballenbak van een McDrive gescharreld hebben (maar de pootafdrukken waren bij nader onderzoek konijnenhollen)¹⁰, in 1999 raakt Enkhuizen in de ban van een zogenaamd ontsnapte lanspuntslang (die nooit is teruggevonden)¹¹ en in 2000 zorgde een beer voor paniek in Soesterberg.¹²

⁷ Brandts 1998a en 1998b.

⁸ Egmond 2000, Zoekactie 2000, Schaap 2000.

⁹ Krokodil 2002.

¹⁰ Beraad 2005, Mol 2005.

¹¹ Zie <http://members.lycos.nl/terrariumbeestjes/media.html>.

¹² Zoekactie 2000.

Dat dergelijk nieuws alleen maar opduikt in de zomerse komkommertijd is niet helemaal waar: in december 2000 raakte Nederland in de ban van een loslopende wolf.¹³ Hij liep aanvankelijk rond in Zeeuws-Vlaanderen en werd verantwoordelijk gehouden voor de dood van tientallen schapen en kippen. In eerste instantie dacht de bevolking nog dat een vos of een hond de dader was, maar toen er een video-opname van een ooggetuige opdook, verklaarde expert Theo van Hilst van de Stichting Wolvenopvang Nederland dat het om een wolf ging - kennelijk ontsnapt aan zijn particuliere eigenaar. De politie lette extra op tijdens haar surveillances en was van plan om de wolf af te schieten. Experts maakten duidelijk dat de wolf voor mensen ongevaarlijk was en als beschermde diersoort bovendien helemaal niet afgeschoten mag worden, op straffe van een boete van 10.000 gulden.

De angst voor de grote boze wolf zit echter diep bij mensen. Sinds de middeleeuwen heeft de wolf in de Noordwest-Europese cultuurgeschiedenis een beroerde reputatie. De wolf wordt gezien als agressief, bloeddorstig en vraatzuchtig, en hij zou beschikken over een egocentrisch en solitair karakter. Kijk maar naar sprookjes als *Roodkapje* en *De Wolf en de Zeven Geitjes*, waarin de wolf mensen en dieren in één vraatzuchtige hap met huid en haar opslokt, of naar onze oudste volkstalige fabels en dier-epen zoals de *Esopet* en *Van den Vos Reynaerde* (beide 13e eeuw), waarin de wolf zich bij voorkeur aan lammetjes, vis en gevogelte vergrijpt. In zijn 13e-eeuwse dieren-encyclopedie *Der Naturen Bloeme* zegt de geleerde Jacob van Maerlant onder meer over de wolf:

De lupus - 'wolf' in onze taal - is een vals en kwaadaardig dier, onverzadigbaar en roofzuchtig. [...] Het kunnen menseneters worden wanneer ze een lijk vinden en ervan eten, want daarna kunnen ze de heerlijke smaak van mensenvlees niet meer vergeten en wagen ze er zelfs hun leven voor.¹⁴

Veel van wat de volksoverlevering over wolven denkt te weten, spoort niet met de werkelijkheid. Wolven opereren zelden solitair: het zijn bijzonder sociale dieren, die het liefst in een roedel leven. Een wolf is, zeker in zijn eentje, een nerveus en angstig dier: hij bezit een ingebouwde angst voor mensen, en zal - bij wijze van spreken - met 'angstdiarree' op de loop gaan voor de eerste de beste oma. Geitjes staan niet op het menu van de wolf: hij eet het liefst schaap, en verorbert bij voorkeur eerst de zachte delen, namelijk diens ingewanden. Als in de loop van de geschiedenis de mens al is aangevallen door een wolf, dan is dat gebeurd door een hondsdol exemplaar. Maar de volksfantasie heeft vaak helemaal geen boodschap aan de werkelijkheid, heeft er integendeel kennelijk belang bij om aloude, stereotiepe beelden - zoals die van de wrede wolf - te handhaven. We blijven liever bang voor de wolf, en zodoende blijft de wolf gebukt gaan onder het 'Roodkapje-syndroom'.

In de loop van december 2000 wordt de wolf steeds vaker gesignaleerd in het grensgebied van Zeeuws-Vlaanderen, Noord-Brabant en het Vlaamse Waasland, en krijgt om die reden de naam Waaslandwolf. Het dier wordt overal gesignaleerd, ook op plekken waar het gelijktijdig helemaal niet kan rondlopen, en op plekken waarvoor het rivieren heeft moeten oversteken en autosnelwegen heeft moeten nemen (Brussel, Gent). Er komt een klopjacht nabij Lokeren op gang door politie, elite-eenheden van de Rijkswacht en een helicopter, maar de wolf laat zich niet vangen. Ook de pogingen om de wolf te lokken met een loopse wolfshond lopen op niets uit.

¹³ Ontsnapte 2000, Teistert 2000, Staakt 2000, Wagendorp 2000, Kippen 2000, Bijtende 2000, Loopse 2001, Belgen 2001, Huygen 2001.

¹⁴ Maerlant 1989, p. 60-61; vgl. ook Schuster 2001, p. 647: "Anzunehmen ist, daß das Vorkommen von Wölfen [...] zu historischer Zeit sich immer stärker in der Phantasie der Menschen abgespielt hat, als in der Realität. Denn der Mythos von dem 'bösen Untier', der Bestie Wolf, ist seit alters her im menschlichen Bewußtsein fest verankert."

Begin 2001 komt de Belgische politie plots met het bericht naar buiten dat de Waaslandwolf dood is: een anonieme jager heeft per email laten weten het dier te hebben afgeschoten en op een onbekende plek te hebben begraven. Zonder kadaver heeft de politie eigenlijk geen enkel bewijs in handen dat het daadwerkelijk om een wolf ging, maar feit is wel dat er geen schapen meer gedood worden.

In twee maanden tijd was de Waaslandwolf uitgegroeid tot een hype, en dan zijn de grappen nooit ver weg. Zo zet een Antwerpse snackbarhouder een 'broodje wolf' op de menukaart - het beleg bestaat uit schapenvlees. En Herman Koch, bekend van Jiskefet, schrijft voor de *Volkskrant* een *Dubbeldik Kerstverhaal*, waarin hij een jager het volgende laat overpeinzen:

Een wolf kon nooit op eigen houtje de ene dag in Walsoorden opduiken, twee dagen later in de bossen bij Heikant, om de volgende ochtend alweer bij De Clinge de straatweg over te steken en zich nauwelijks vierentwintig uur later bij een schapenfokkerij in Lokeren te presenteren.

Nee, als de wolf al over een kaart van Zeeuws-Vlaanderen beschikte, dan was het zonder enige twijfel een doorgestoken kaart. Alleen met gebruikmaking van een scooter kon hij op zoveel plaatsen tegelijk opduiken - maar wolven op scooters hoorden in sprookjes thuis.¹⁵

Herman Koch zal dan toch doelen op het moderne sprookje, want in traditionele sprookjes komen wolven op scooters niet voor. Maar als deze poema's, leeuwen, leeuwinnen, krokodillen, slangen en wolven ergens toe behoren, dan is het tot het volksverhaalgenre van de *urban legend of contemporary legend*, tot de stadssage of hedendaagse sage - in Nederland vooral bekend onder de naam Broodje Aap-verhaal. Het gaat dan om korte volksverhalen die in onze moderne samenleving mondeling (en anderszins) circuleren, die ons laten griezelen en ons op hedendaagse gevaren wijzen, en die onze latente angsten en vooroordelen onder woorden brengen. Bekende voorbeelden van zulke Broodje Aap-verhalen zijn die van het hondje in de magnetron, de gestolen nier, het wandelende dekbed (vol maden) en *Welcome to the AIDS club*.

Het Broodje Aap-verhaal van exotische roofdieren die in een geciviliseerde omgeving rondlopen, waar ze niet thuishoren, heeft ruim tien jaar geleden een titel gekregen in de *Type-Index of Urban Legends* van de befaamde Amerikaanse volksverhaalonderzoeker Jan Harold Brunvand. Hij gaf dit specifieke verhaaltje de titel: *Big Cats (Panthers etc.) Running Wild*, en als toelichting voegt Brunvand nog toe: "Beasts out of their range".¹⁶ Als voorbeeld geeft Brunvand panthers die op 45 verschillende plaatsen in Italië zijn waargenomen in de periode van december 1989 tot mei 1990. Er zouden aan stukken gescheurde honden zijn gevonden, alsmede pootafdrukken, maar een panter is nooit gevonden.¹⁷ In de Amerikaanse staat Michigan zijn in 1984, 1986, 1989 en 1992 ook golven geweest van waarneming van panthers, die zich dicht in de bewoonde wereld waagden. Een vrouw maakte in 1989 vanuit haar huis een video-opname van een voorbij lopende zwarte panter (die in de VS van nature niet voorkomt). Bij een reconstructie van de gebeurtenissen werd er een video-opname gemaakt van een politie-agent die met een 'tamme' panter langsliep. Bij vergelijking van de opnames, bleek de aanvankelijk gefilmde zwarte panter erg klein en derhalve een gewone huiskat te zijn. In de meeste gevallen zullen katten, honden en wasberen zijn waargenomen.¹⁸ In Engeland bestaat er een ware folklore rond zwarte panthers, die zowel worden waargenomen in moerassen als in wandelgebieden. Ze dragen illustere namen als The Surrey Puma, The

¹⁵ Koch 2000.

¹⁶ Brunvand 1994, p. 331.

¹⁷ Brunvand 1994, p. 247-248.

¹⁸ Brunvand 1994, p. 267-268.

Durham Puma, The Exmoor Beast en The Beast of Bodmin Moor. Alleen al in 2003 zagen bijna 2000 Britten zo'n poema of panter: maar gevangen werd zo'n beest nooit.¹⁹

Als er in Nederland een wild roofdier in vrijheid rondloopt waar het niet thuishoort, geeft dat altijd wel aanleiding tot enige commotie, maar de ophef die de poema op de Veluwe dit jaar veroorzaakte, leek me groter dan gewoonlijk.²⁰ Op 14 juni wordt in de media het eerste poema-alarm afgegeven: er loopt een poema rond op de Ginkelse Heide nabij Ede. Politie, Koninklijke Marechaussee, Mobiele Eenheid en jachtopziensers organiseerden een klopjacht, met inzet van terreinwagens en een helicopter van de KLPD. In totaal bestaat het team uit zo'n zestig mensen. Spoedig komt er ook 'poematoerisme' op gang: grote delen van de hei moesten op 15 juni alsnog worden afgezet om nieuwsgierig publiek op afstand te houden. In de vier weken daarvoor hadden getuigen - ooggetuigen uit Wekerom, soldaten uit Harskamp en de Simon Stevin kazerne bij Ede - onafhankelijk van elkaar de waarneming van een grote katachtige aan de politie gemeld. Er meldde zich geen dierenliefhebber, circus of particulier met de mededeling een poema of iets dergelijks kwijt te zijn. Ondertussen was er echter wel het kadaver van een reekalf gevonden, en er waren sporen gevonden die op een poema zouden kunnen wijzen. Op dat moment werd de poema nog beschouwd als een gevaar door de mens. Daarom zou het dier bij ontdekking meteen worden doodgeschoten - het dier kon immers niet dicht genoeg genaderd worden om hem met een verdovingsgeweer uit te schakelen. Vooral het feit dat de poema zou worden doodgeschoten zorgde voor veel ophef: dierenbescherming en dierenvrienden schreeuwden meteen moord en brand. Op een internet-discussiegroep schrijft ene Ed op 14 juni:

Vandaag is er een hele ophef over een poema die gezien is bij Ede. Er is nu een jacht geopend op het dier en als ze 'm zien wordt 'ie doodgeschoten.

Stelletje enorme klootzakken zijn het!

Dat dier zit er al jaren, elk jaar wordt er een melding gemaakt dat er een katachtige gezien is, er is al eerder geprobeerd om het te vangen, maar ja zo'n dier rent best wel hard. Vorig jaar heeft een collega van mij het dier nog gezien, hij dacht dat het een sfinx was. De kat stond in de buurt van een wilddoorgang langs de snelweg.

Maar ja, nu is het ineens groot nieuws ofzo, er wordt afgeraden om de hei op te gaan, terwijl mensen al jaren de hei opgaan. Dat dier heeft nog nooit een mens aangevallen, en is eerder bang voor de mens dan dat wij bang voor hem zijn. Het zal wel wat dieren hebben opgegeten maar so what, die poema moet ook overleven.²¹

In zijn verontwaardiging heeft Ed zelfs een email gestuurd naar burgemeester Roel Robbertsen van Ede, en op 15 juni kreeg hij antwoord van de burgervader:

¹⁹ Brunvand 1994, p. 268-269, Hormann 2005, Urlings 2005; zie ook Clayton 2005, p. 3 en de website www.bigcats.org.

²⁰ Het navolgende is gebaseerd op Akinci 2005, Beekbergse Max 2005, Bekijks 2005, Beraad 2005, Blonde poema 2005, Bolwerk & Schuil 2005, Bolwerk 2005a en 2005b, Bos 2005, Brendel 2005, Campert 2005, Concurrentie 2005, Eerste foto's 2005, Eesveen 2005, Fotografeert 2005, Foto's van poema 2005, Gemeenten 2005, Gesignaleerd 2005, Gevaarlijk 2005, Gezien 2005, Grappenmakers 2005, Grote kat 2005, Hoax 2005, Hormann 2005, Jacht 2005, Jaren 2005, Katachtige 2005, Kieken 2005, Kuijk 2005, Langer 2005, Loslopen 2005, Lui 2005, Maand 2005, Massaal 2005, Massale 2005, Meerhof 2005, Mol 2005, Nanninga 2005, Niet gesignaleerd 2005, Nijland 2005a en 2005b, Nutteloos 2005, Onbeschaafd 2005, Opnieuw waargenomen 2005, Overstekende 2005, Pantera 2005, Poema 2005, Poema niet gesignaleerd 2005, Poematoerisme 2005, Poemavangteam 2005, Poema Veluwe 2005, Poema verborgen 2005, Poemazoekers 2005, Postbank 2005, Puma 2005, Rep en roer 2005, Rombouts 2005, Schaafsma 2005, Scheltus 2005, Schuil 2005, Team 2005, Tweede poema 2005, Urlings 2005, Veluwe 2005, Verborgen 2005, Videomateriaal 2005, Waar 2005, Waargenomen 2005, Wacht 2005, Zoektocht 2005, alsmede alle televisie-uitzendingen in de hierna genoemde bronnenlijst.

²¹ Jaren 2005.

Geachte heer,

Hartelijk dank voor uw reactie op de berichtgeving over de poema op de Veluwe. Ik waardeer uw betrokkenheid. Graag wil ik u een toelichting geven op het beleid van de politie in dezen.

Wij hebben bij diverse instanties advies ingewonnen over wat te doen in dit geval. Deze adviezen zijn niet geheel eensluidend.

De poema is een schuw dier dat zich snel voortbeweegt. Dit betekent dat het praktisch bezien niet mogelijk is het dier te verdoven, omdat het daartoe tot op korte afstand benaderd zou moeten worden.

Of een poema ook gevaarlijk is voor mensen is niet met zekerheid te zeggen. Het is echter een roofdier en het is zeker niet uitgesloten dat het dier mensen zou kunnen aanvallen als het zich in het nauw gedreven voelt. Omdat dat risico voor ons niet aanvaardbaar is, hebben wij het besluit moeten nemen het dier, als zich de mogelijkheid voordoet, af te schieten.

Mocht op enig moment blijken dat het wel mogelijk is het dier te vangen of te verdoven, dan zullen wij dat zeker niet nalaten.

Ik hoop u hiermee vooralsnog voldoende geïnformeerd te hebben.

Met vriendelijke groet,

R.C. Robbertsen,

Burgemeester van Ede²²

De Dierenbescherming meent dat de poema (waarvan wordt aangenomen dat hij bij een particulier is ontsnapt) door een klein team gevangen zou moeten worden, door een scherpschutter met een verdovingsgeweer. Kamerleden Krista van Velzen van de SP en Kees Vendrik van GroenLinks hekelen in de Tweede Kamer het besluit om de poema af te schieten, waarop minister Cees Veerman van Landbouw verklaart dat alles in het werk zal worden gesteld om de poema levend te vangen.

Al snel werpt Arno van der Valk (56), directeur van de roofdierenopvang Pantera uit het Friese Oldeberkoop, zich op als deskundige. Terecht merkt hij op dat de massale en luidruchtige klopjacht geen enkele zin heeft als het om een poema gaat: het dier is te schuw, te snel en te slim om zich te laten vangen. Van der Valk denkt inmiddels overigens dat de poema op de Veluwe dezelfde is als de poema die in 1996 al in het Limburgse Bunderbos is gesignaleerd, en later ook nog op andere locaties als Roermond, Ommen, Otterloo, Beekbergen, Staphorst en Eesveen. De belangrijkste mededeling die hij in de media niet moe wordt om te herhalen is echter: de stichting Pantera is wel degelijk in staat om een poema met een verdovingsgeweer te vangen. De poema hoeft niet afgeschoten te worden, en dat klinkt als muziek in de oren van de dierenvrienden. In het *Algemeen Dagblad* zegt Van der Valk: "Mijn advies is: niet neerschieten, wel vangen, want een poema hoort niet thuis in het Nederlandse landschap."²³ Op hun eigen website spreekt de Stichting Pantera met betrekking tot de poema zelfs over "faunavervalsing".²⁴ Als ook de politie beseft dat een grootschalige klopjacht niet werkt, wordt het jachtteam aanzienlijk verkleind tot zo'n 15 man en verdwijnen de hekken en de roodwitte linten weer bij de toegangswegen naar de heide. Veel toeristen trekken meteen de Veluwe op: uit nieuwsgierigheid of sensatiezucht, niet bang dat ze zelf slachtoffer zullen worden - veel mensen weten inmiddels dat de poema overdag slaapt en 's nachts pas actief wordt, en dat hij normaliter op de vlucht slaat voor mensen. Een enkele naieve fietser denkt dat hij wel harder kan fietsen dan een poema kan rennen. De ijscoman

²² Jaren 2005.

²³ Brendel 2005.

²⁴ <http://www.pantera.nl/news.php?lang=nl&id=48>.

weet in elk geval niet hoe snel hij de heide op moet om de vele dagjesmensen van dienst te zijn.

De poema wordt door meerdere mensen gesignaleerd, overigens ook wel buiten het afgezette gebied. Constans Leander uit Otterloo schrikt van een grijsbruin dier in het struikgewas en denkt dat het de poema is, maar gelukkig is het een ree. Een echtpaar uit Veenendaal meent de poema wèl gezien te hebben: eerst dachten ze dat het een ree of een hond was, maar "het was hem".²⁵

Jagers hopen vervolgens vanuit observatieposten de poema te kunnen raken. Mocht het dier levend worden gevangen, dan is Ouwehands Dierenpark in Rhenen bereid om de poema op te nemen. In de tussentijd zijn alle wildspeurtochten, picknicks en andere toeristische activiteiten opgeschort. Mensen op campings en in bungalowparken in de nabijheid worden gewaarschuwd om op hun hoede te zijn. In het hele gebied worden waarschuwingbiljetten opgehangen.

Op dit moment is in de beleving van zeer veel mensen de poema realiteit geworden: politie, jachtopzieners, gemeente Ede, dierenbescherming, politiek, Pantera, media, de lokale VVV's en de poematoeristen gaan er inmiddels voetstoots van uit dat de poema echt bestaat. Politie en gemeente Ede kunnen het risico ook niet nemen om aan het verhaal te twijfelen: zij zullen de eerst aangesprokenen zijn ingeval er een mens door de poema wordt aangevallen. Het verhaal verspreidt zich via de media en van-mond-op-mond als een lopend vuurtje, en vrijwel niemand neemt meer enige tijd voor reflectie of stelt zich de vraag: loopt er wel echt een poema rond? Het verhaal begint zijn eigen werkelijkheid te creëren: feiten en waarnemingen worden geïnterpreteerd binnen het denkraam van een loslopende poema. In feite hebben we te maken met een misinterpretatie van de werkelijkheid op basis van een voor waar gehouden volksverhaal-scenario.

Sceptische geluiden zijn in het begin nog schaars. In een vroeg stadium schrijft Arnold Kuijk op internet in zijn weblog over de waarneming van de poema door militairen:

Het dier is sinds eind vorige week gezien in Harskamp, Wekerom en Ede. In het laatstgenoemde dorp werd het gezien bij de Simon Stevinkazerne. Toen de soldaten die wacht moesten lopen nog dienstplichtigen waren, kon je er in zo'n geval van uitgaan dat de militair in kwestie te stoned of dronken of allebei was, om recht uit zijn ogen te kunnen kijken, laat staan om een eekhoorn van een poema te kunnen onderscheiden, maar ons moderne beroepsleger is zelfs niet in staat om iemand die tweehonderd dienstpistolen komt gappen te onderscheppen, dus als die een poema menen te zien, moet het welhaast een olifant zijn.

Vanavond is de poema door de politie gezien op de Ginkelse heide bij Ede. Het signalement van het dier luidt: vijfenzestig centimeter hoog, een lichtbruine kleur en een lange staart. Als de poema wordt gevonden, wordt hij afgeschoten, aldus de politie. Het signalement wijst echter vooral in de richting van een Golden Retriever, een Labrador of toch gewoon een heel stevig uit de kluiten gewassen eekhoorn.²⁶

Op 15 juni heb ik zelf een telefonisch interview met een sceptische journalist van de GPD, de Geassocieerde Pers Diensten, verantwoordelijk voor de berichtgeving in de regionale kranten. De journalist kende de verhalen uit binnen- en buitenland over de roofdieren die wel gezien maar nooit gevangen werden, en zocht bevestiging bij mij dat het hier om een Broodje Aap-verhaal zou gaan. Een dag later werd zijn stuk voor de diverse regionale bladen bewerkt en afgedrukt onder titels als 'De poema spookt weer rond' (*Limburgs Dagblad*)²⁷ en 'Het

²⁵ Nijland 2005a.

²⁶ Kuijk 2005.

²⁷ Urlings 2005.

gevreemde roofdier blijkt vaak een poes te zijn' (*Haagsche Courant*).²⁸ In het laatstgenoemde stuk wordt mijn naam ook vermeld - waarmee ik maar wil aangeven dat ik in een vroeg stadium een relatie heb gelegd tussen het poema-verhaal en het internationaal bekende Broodje Aap-verhaal over wilde dieren in een geciviliseerde omgeving. Ondanks dat het artikel het bestaan van de poema in twijfel trekt, blijft het geloof in het roofdier groot. Het stuk kwam kennelijk in een te vroeg stadium, hield iets teveel een slag om de arm, en teveel bewijzen leken op dat moment nog in de richting van het tegendeel te wijzen.

In de loop van 16 juni wordt bekend dat de Stichting Pantera door de gemeente Ede wordt ingehuurd om de poema op de Veluwe levend te vangen. Arno van der Valk krijgt daarvoor vijf dagen de tijd - eigenlijk vier, want de christelijke gemeente verzoekt hem om de zondagsrust te eerbiedigen. Gelukkig deed de vermeende poema die dag hetzelfde... Radioluisteraars geven het roofdier op 16 juni een koosnaam die algemeen gangbaar blijft: Winnie de Poema. De Stichting Pantera roept mensen op de komende dagen zoveel mogelijk weg te blijven uit "Poema Country" en hun honden bij het uitlaten angelijnd te houden, en besluit z'n oproep met de ietwat pathetische woorden "Dank hiervoor namens Winnie."²⁹

Half juni liet ik een bericht achter op de website van Pantera, waarin ik de medewerkers probeerde te behoeden om een bekend Broodje Aap na te jagen. Het mocht evenwel niet baten, want op zondag 19 juni mailde Arno van der Valk mij het volgende terug:

Leuk uw reactie te lezen, echter de poema is helaas niet imaginair. Via de pers houden we ook U op de hoogte.

Het vangteam van Pantera, dat per camper vanuit het Friese Nijeberkoop op weg gaat, bestaat uiteindelijk uit twee mannen: Arno van der Valk en Jeroen Balk, gewapend met verdovingsgeweer, vangstok en vangvork.³⁰ In het weekend wordt de poema door verschillende mensen op uiteenlopende plaatsen gesignaleerd. Op plaatsen waar hij niet gelijktijdig kan zijn. In kleuren die eerder passen bij een panter dan bij een poema. En op vrijdag wordt ook nog gerapporteerd, dat de poema doodleuk aan het tuinhekje van een vrouw en haar twee kinderen voorbij slenterde. Een andere jongen kwam van school, stapte van zijn fiets en zag de poema op 15 meter afstand voorbij kuieren. Pantera heeft het dier zonder resultaat nagejaagd en wordt tevens gedupeerd door het uiterst warme weer - katachtigen zijn van nature al lui, maar tijdens warm weer zoeken ze een schaduwrijke schuilplaats op om te slapen. Om die reden krijgt de Stichting Pantera nog enkele dagen extra om de jacht voort te zetten.

Dan worden er twee foto's vrijgegeven van het zogenaamd aangevreten reekalf en de gevonden sporen. Wat door de politie als hard bewijsmateriaal wordt aangemerkt, blijkt volgens experts boterzacht. Van het reekalf zijn een poot en de kop afgesneden, niet bepaald typerend voor het gedrag en het menu van een poema. Bioloog Marc Damen van Burgers Zoo in Arnhem zegt:

"Het reekalfje is door een mensenhand gestorven. Met een mes. De kop, schouderblad en voorpoot is met een ellipsvormige en gladde snee van de romp afgesneden. Op een manier van: grote stappen, snel thuis. Zeer waarschijnlijk door een stroper, een trofeejager voor een opgezette reekop aan de muur of een zieke geest", oordeelt Damen. "Een poema heeft weliswaar messcherpe tanden, om vlees te scheuren, maar toch geen mes op zak?"³¹

²⁸ Mol 2005.

²⁹ <http://www.pantera.nl/news.php?lang=nl&id=48>.

³⁰ <http://www.pantera.nl/news.php?lang=nl&id=51>.

³¹ Bolwerk 2005a.

Dierenarts Henk Luten van Burgers Zoo vult aan:

Een poema drukt bij een prooi met een beet eerst de strot dicht. Vervolgens gaat hij naar de buik, de ingewanden. In ieder geval niet voor de kop.³²

Elke deskundige weet dat dergelijke roofdieren de weke delen uit de buik eten. Maar wat moet de politie gedacht hebben? Dat de poema soep ging trekken van een hertenkopje? En als er echt een poema op de Veluwe had rondgelopen, dan had er minstens elke week een half opgegeten prooidier gevonden moeten worden - de schaapherder en zijn kudde hebben in elk geval nergens last van gehad. Kortom, de bewijskracht van het onthoofde hertje is nihil. Er zijn feiten met elkaar in verband gebracht, die geen enkele samenhang vertonen. De pootafdrukken blijken onvolledig: de zoolkussens zijn niet te zien, en de afdrukken zouden dus van allerlei dieren afkomstig kunnen zijn (bij latere sporen ontbraken juist weer de nagels). Als journalist Paul Bolwerk de Edese politievoorlichter Harry Munniksma met de feiten confronteert, reageert deze getergd: "Wat wil je nou beweren? Dat we achter een zak wind aanjagen?"³³

Rond deze tijd beginnen ook de eerste humoristen zich uit te leven. Grappenmakers plaatsen langs de N304 bij Ede een waarschuwingsbord dat 'pas op: overstekende poema's' betekent.³⁴ Ook de Postbank haakt snel in op de actualiteit door in een advertentie haar blauwe leeuw op de Veluwe te zetten, schuilend achter een bord met het opschrift: "Niet schieten! Ik ben geen poema! (ik maak alleen maar reclame voor de voordelige reisverzekering)".³⁵ En "Fokke en Sukke zien de zomer wel zitten: Hoera! Het is weer poema-tijd". Op internet verschijnt een site waar men het "Oud Veluws Poema Schieten" kan beoefenen.³⁶ En natuurlijk is er weer een restaurant dat een 'broodje poema' op het menu zet.³⁷

Juist als lichte scepsis zich meester lijkt te maken van Nederland, komt de Stichting Pantera naar buiten met uiterst vage foto's van de poema. Het dier blijkt zijn jachtterrein te hebben verlegd naar het natuurgebied rond Apeldoorn - er waren meerdere meldingen van ooggetuigen binnengekomen, onder meer van een boswachter die het roofdier met een haas in zijn bek had zien lopen. Overigens bleven er tegelijkertijd ook meldingen uit Ede komen. Samen met burgemeester De Graaf van Apeldoorn wordt er door Arno van der Valk een persconferentie belegd. Journalist Rik Nijland van *De Volkskrant* omschrijft hem treffend: "Een tiggernagel aan een ketting om de nek, vetleren hoed op het hoofd, kakishirt, leren vest en zanderige voeten in sandalen: uitgedost als Friese woudloper".³⁸ Van der Valk verklaart dat de foto's bewust vaag zijn gehouden om te voorkomen dat mensen de plaats herkennen en er weer een stroom poema-toeristen op af komt.

De foto's waren genomen vlak buiten het dorpje Loenen, nabij Apeldoorn. De directeur van Pantera heeft Winnie inmiddels ook een haas zien eten, met vier hazen er dartelend omheen om hem af te leiden. De poema zou zo'n "vier hazen lang" zijn, dus zo'n 1,20 meter lang en 60 cm hoog. Van der Valk is inmiddels wel zekerder van zijn zaak dat hij de poema kan vangen. "Nu ik zijn gedrag ken, weet ik zeker dat we hem kunnen vangen," zegt hij.³⁹

De motivatie waarom de foto's vaag zijn gehouden is een beetje dubieus. De vage foto's tonen een katachtige in een grasland, met op de achtergrond een gewas dat lijkt op riet, mais of

³² Bolwerk 2005a.

³³ Bolwerk 2005a.

³⁴ Overstekende 2005, Grappenmakers 2005.

³⁵ Postbank 2005.

³⁶ <http://www.camonet.nl/extras/index.php?id=80>.

³⁷ Scheltus 2005.

³⁸ Nijland 2005b.

³⁹ Bos 2005.

graan (eerst beweert Pantera dat het mais is, later graan). Later worden er alsnog scherpere foto's vrijgegeven, en daarop is niet veel meer te zien, alleen nog wat bomen op de achtergrond. Noch de onscherpe, noch de scherpe foto's geven iets prijs van de precieze locatie. Het motief om de foto's vaag te houden, lijkt elders te liggen: de scherpe foto's laten veel duidelijker zien hoe klein het dier is. Als er op de achtergrond werkelijk graan staat, dan reikt dat bij de mens maximaal tot heuphoogte. Een latere foto van Arno van der Valk, die persoonlijk in het graanveld is gaan staan, bewijst dit ook. Wie zich eenmaal voorstelt hoe de bovenste helft van Van der Valk boven het graanveld uitsteekt, realiseert zich dat de vermeende poema niet groter kan zijn dan een kat. Verder geven de scherpe foto's - zeker bij inzoomen - een afwijkende pels-tekening te zien: de zogenaamde poema heeft strepen als een cyprese kat.⁴⁰ De vacht is beslist te donker voor een poema, geeft ook Van der Valk toe. Hij vraagt zich inmiddels af of het wellicht een kruising is tussen een poema en een jaguar, of tussen een poema en een panter.

Directeur K. Brouwer van de Nederlandse Vereniging van Dierentuinen heeft bij de vage foto's al meteen zijn twijfels: hij sluit niet uit dat het om een huiskat gaat, temeer daar een poema te schuw en voorzichtig is om zich in het open veld te begeven. Op 25 juni geeft ook Marc Damen van Burger's Zoo zijn commentaar in een *Volkskrant*-artikel met de titel 'Twijfel aan expertise van koene poemajager':

Damen slaat de commotie rond de vermeende poema, die twee weken terug opdook op de Ginkelse heide en nu rond Apeldoorn zwerft, met verwondering gade. En dan in het bijzonder de claims en beweringen van de zelfbenoemde poema-expert Arno van der Valk, de koene woudloper die met zijn stichting Pantera de jacht op het dier leidt.

Van der Valk zou het dier al eens hebben gezien vanaf veertig meter afstand. Ook zag hij hem een haas verorberen. Maar hij kan nog steeds niet met zekerheid zeggen of het inderdaad een poema was.

'Da's heel raar voor een expert', zegt Damen. 'De gemiddelde abbonementhouder van Blijdorp kan je dat vanaf die afstand zó vertellen. 'Net als iedereen die in de encyclopedie de letter p kan vinden.'

De verwarring zou zijn terug te voeren op de erg donkere vacht van het dier, wat op een mogelijke kruising van bijvoorbeeld een panter en een poema zou duiden. Maar dat zou helemaal wereldnieuws zijn. 'Die kans is ontzettend klein, omdat die twee genetisch zo verschillend zijn.'⁴¹

De *Telegraaf* krijgt veel lezersreacties op de vage foto's. Niet alleen zien mensen er een kat in, sommige lezers merken op dat de poema geen schaduw heeft, en dat er op één foto een verdachte *blur* rond de poema heen zit, wat zou kunnen duiden op digitaal geknoei met PhotoShop.⁴²

Rond het idee dat Pantera eigenlijk een poesje aan het najagen is, ontstaat de nodige humor, met name de Photoshop-humor via internet en email. Onder het motto 'ze hebben de poema gevangen' worden foto's verspreid van kleine onschuldige katjes die met het nodige vuurwapengeweld in bedwang worden gehouden.

Op 27 juni komt het nieuws dat er wellicht twee (!) poema's op de Veluwe rondlopen: één met een donkere vacht, en één met een blonde pels. Er is namelijk een nachtfoto opgedoken van een blond exemplaar bij Hoenderloo, door een anonieme mailer toegezonden aan de Stichting

⁴⁰ Hoax 2005, alsmede foto's op de site van de Stichting Skepsis: <http://www.skepsis.nl/poema0539b.jpg> en <http://www.skepsis.nl/nieuws.html>.

⁴¹ Meerhof 2005.

⁴² Foto's van poema 2005; zie ook Waar 2005.

Pantera. Al snel blijkt het om een practical joke te gaan. De foto is afkomstig van een website en was genomen in een nationaal park in het zuiden van Brazilië.

De media beginnen steeds cynischer te reageren op de avonturen van Arno van der Valk. Zo schrijft het tijdschrift *Aktueel* een artikel onder de titel: 'En nu de kater... Sluipt er een onvervalst Broodje Aap over de Veluwe? PIEF, PAF, POEMA!'⁴³ De directeur van Pantera wordt de kritische blik van de pers zo beu, dat hij vanaf 27 juni geen persoonlijk contact meer wil met de media. Het gastenboek op de website van Pantera is dan inmiddels al gesloten wegens 'misbruik'.

Ondertussen probeert sportschoenenfabrikant Puma wat gratis reclame te halen uit de hype rond Winnie. Het bedrijf meldt dat het Pantera een donatie heeft gegeven om de jacht te kunnen voortzetten. "We zitten niet op een schouderklopje te wachten. Maar het gaat ons aan het hart als de poema, panter of jakhals zou worden doodgeschoten," aldus directeur Peter Korver van Puma.⁴⁴ Dit initiatief levert verschillende beeldgrappen op, zoals een bord met Puma als de sponsor van de Veluwe, en de vondst op de Veluwe van een poema, te weten een Puma sportschoen.

Op 28 juni geeft Pantera drie minuten videomateriaal vrij, dat op hetzelfde moment is geschoten als de foto's. De videoband was eerst aan de technische recherche gegeven om te laten controleren of het videomateriaal ongemanipuleerd was, hetgeen de politie naderhand kon bevestigen. Het filmpje toont een kleine katachtige met een witte bef nabij hoog graan, maar het beeld schudt alsof er door een Alzheimer-patiënt is gefilmd. Kennelijk heeft men zijn toevlucht moeten nemen tot een al eerder gebruikte videoband, want tussen de poema-opnamen zit plotseling een flits van een campeertaferel met vrouw en dochter. In het circuit van de PhotoShop-humor werd dit ook al snel weer geparodieerd: er zou nog een tweede flits in het fragment gevonden zijn met een blote jongedame, die om redenen van gynaecologische aard niet publiekelijk getoond kan worden - althans niet ongecensureerd.⁴⁵ Cynische reacties op de krantensite van de *Telegraaf* maken duidelijk dat het publiek vooral een kat op het filmpje ziet, en de volharding van Pantera als een misplaatste vorm van zelfpromotie beschouwt.

De Stichting Pantera gelooft eind juni 2005 nog altijd heilig in het bestaan van Winnie de Poema. "Veel mensen maken ons uit voor leugenaar", zegt een woordvoerder van Pantera, "maar zodra de temperatuur daalt zetten we onze bloedhonden in en hebben we de poema zo in een boom gedreven. Daar schieten we hem dan gewoon met een verdovingsgeweer uit."⁴⁶

Maar al wat er gebeurt... er worden geen poema's uit de boom geschoten. De internet- en Photoshophumor neemt alleen maar toe. De suggestie van gemanipuleerde foto's en de veronderstelling dat er méér poema's rondlopen, geeft aanleiding tot een foto van vijf poema's op de Veluwe. Als parodie op de reclame van verzekeringsmaatschappij Centraal Beheer knutselt iemand een foto van een kleuterklasje in het bos met een opduikende poema en het bijschrift: Even Apeldoorn Bellen. Ook de Postbankleeuw wordt weer geparodieerd, angstig om het hoekje kijkend of zelfs dodelijk getroffen op de grond liggend. Iemand maakt een toeristisch Veluebord met een poema en een olifant, een ander ANWB-borden op de Veluwe, die verwijzen naar de poema en naar Sneeuwvlokje (het albino-zwijntje). Tekenfilmfiguur The Pink Panther wordt op de Veluwe afgebeeld. Iemand PhotoShopt de poema op het dak van de Pantera-camper, terwijl Arno van der Valk zich wanhopig afvraagt: "Waar is die kutkat?" Voor de wedstrijd Fotofuck Vrijdag van de website Retecool zendt iemand een foto in van een verkeersbord met een poema en het bord 'hoax' eronder, gevolgd door de mededeling: "Deze hoax werd mede mogelijk gemaakt door de volgende

⁴³ Hormann 2005.

⁴⁴ Tweede poema 2005, Blonde poema 2005, Puma 2005.

⁴⁵ Beide stills gesignaleerd op de website www.geenstijl.nl.

⁴⁶ Scheltus 2005.

subsidiesponzen: Stichting het Nationale Park De Hoge Veluwe, Roofdierenopvang Pantera, Dierenbescherming, Ko de Boswachter Show". Verder circuleren er twee digitale ansichtkaarten met de groeten uit de Veluwe, waarop een poema te zien is, en diverse dieren met afgebeten koppen. Een ander stelt een afbeelding van de "common Dutch poema" samen, een zwarte panter op klompen in een Hollands molenlandschap, en de afgebeten kop van een hert voor zich op de grond.

Al met al zien we in de humor een paar tendenzen als reactie op de actualiteit van dat moment. De affaire wordt door steeds meer mensen gezien als een media-soap in komkommertijd, of zoals ik iemand hoorde zeggen: poempoematijd. Het besef dat de jacht op de "komkommerpoema"⁴⁷ een grote klucht betrof, begon door te dringen: er was daadwerkelijk sprake van het najagen van een zak lucht. Verder begon men te vermoeden dat er oneigenlijke, financiële doelen werden nagestreefd: enerzijds leken er toeristische belangen mee te spelen, anderzijds maakten bepaalde groepen van de gelegenheid gebruik om met stuntjes zichzelf te promoten: bedrijfjes, gelukszoekers en subsidievangers probeerden zich in de kijker te spelen. Niet alleen kreeg Pantera subsidie van sportschoenfabrikant en een daggeld van 300 euro van de gemeenten Ede en Apeldoorn, van dealer Oto Lion krijgt Van der Valk een terreinwagen kado, een andere gulle gever schenkt een verdovingsgeweer, en een reisorganisatie vergoedt zijn geannuleerde vakantie met een tweepersoons trip naar Beech Resort op Curaçao. Naast overspannen hype en schaamteloze zelfpromotie zien we vooral de Friese blufcowboy Arno van der Valk het mikpunt van spot worden: zelfverzekerd wierp hij zich op als deskundige die de poema wel even levend zou vangen, maar uiteindelijk bleek het ondoenlijk om een verdovingsspuit in een spookpoema te schieten. Ondanks allerlei ondeugdelijk bewijsmateriaal (een reekalf met een afgesneden kop, een cyperse kat in het gras) blijft hij hardnekkig geloven in het bestaan van één of zelfs meerdere poema's in Nederland. In de humor wordt Van der Valk hardhandig op zijn nummer gezet: er is geen poema en Van der Valk is een sukkel.

Begin juli is het vertrouwen van de autoriteiten in de Stichting Pantera sterk afgenomen: de gemeenten Ede, Apeldoorn, Arnhem en Barneveld - nabij de laatstgenoemde gemeentes was de poema inmiddels ook gezien - zeggen het contract op met Van der Valk. Nationaal park De Hoge Veluwe wilde van meet af aan al niet in zee met Pantera. Zij heeft een eigen team met jachtopzieners, wildbeheerders, een scherpschutter (met een speciale vergunning voor verdoven op grote afstand), een dierenarts en een wildspeurhond achter de hand, mocht de poema zich vertonen. Directeur S. baron van Voorst tot Voorst van De Hoge Veluwe heeft weinig vertrouwen in Pantera: "Die organisatie is waarschijnlijk heel goed in het houden van katachtigen in kooien, maar vangen is een ander verhaal. Dat blijkt wel, want hoe is het mogelijk dat ze wel foto's kunnen maken, maar het beest dan niet arresteren?"⁴⁸

Wat minder bekend is, is dat Dick den Hertog van Duke Faunabeheer uit Lelystad in dezelfde periode vangkooien mocht plaatsen in de buurt van Ede. Den Hertog moet er nog om lachen, want hij ving precies wat men zou verwachten: drie verwilderde katten en een zwarte labrador.⁴⁹

Ik ben bang dat ik als etnoloog mede verantwoordelijk ben geweest voor het de nek om draaien van het poema-verhaal. Het interview aan de journalist van de GPD sorteerde in een vroeg stadium weinig effect. Maar ik vermoed dat een interview voor Radio 1 en twee interviews voor *Telegraaf* en *Parool* op 6 en 7 juli wel effect hebben gehad.⁵⁰ Enerzijds is dat jammer, want op zo'n moment ga je als onderzoeker ingrijpen in je onderzoeksobject, terwijl het niet de bedoeling is dat een etnoloog een proces gaat sturen dat hij aan het onderzoeken is.

⁴⁷ Campert 2005.

⁴⁸ Poemavangteam 2005; zie ook Concurrentie 2005, Gemeenten 2005 en Wacht 2005.

⁴⁹ Beekbergse Max 2005.

⁵⁰ Zie Onbeschaafd 2005 en Rombouts 2005.

Anderzijds heeft ook een wetenschapper een maatschappelijke verantwoordelijkheid, en als journalisten een beroep op hem doen, dient hij naar eer en geweten te zeggen wat hij er van denkt. In de *Telegraaf* heb ik gezegd dat het verhaal van een loslopend roofdier in een geciviliseerde omgeving een bekend Broodje Aap-verhaal is, en dat als mensen denken een poema te zien waar die niet hoort voor te komen, dit appelleert aan een latente angst voor het onbeschaafde en ongeciviliseerde. Op de website van de *Telegraaf* kwamen veel reacties binnen: het merendeel was het eens met de conclusie dat het om een moderne sage ging. Een minderheid vond de analyse van de angst voor het onbeschaafde onzin. En een andere minderheid was beledigd omdat ze de poema zelf gezien hadden, zelf hadden vastgesteld dat hij echt bestond en nu voor leugenaars worden uitgemaakt. Dit laatste zou ik overigens nooit doen: ik beweer niet dat de ooggetuigen leugenaars zijn, ik ga er alleen van uit dat de ooggetuigen iets anders hebben gezien dan ze dachten.

In het *Parool* wordt het interview in de vorm van een flitsend vraaggesprekje gegoten. De journalist laat mij onder meer zeggen: "De poema is een moderne sage. Een groot roofachtig dier dat doodleuk langs het tuinhekje van onze aangeharkte maatschappij loopt. [...] Exotische dieren willen we niet. We zijn bang dat kleuterklasjes worden gepakt. We zijn zó bezig risico's uit te sluiten."⁵¹

Vóór mij had bioloog en schrijver Maarten 't Hart op televisie en in een interview in *NRC Handelsblad* ook al een duit in het zakje gedaan in een interview met Elsbeth Etty onder de titel: "De mensen geloven alles, die poema bestaat niet".⁵² Het vinden van één reekalf-kadaver vindt hij geen argument vóór, maar juist tegen de poema, want als er echt een poema liep, had men veel meer kadavers moeten vinden. Er lopen genoeg wilde zwijntjes op de Veluwe, dus de poema had dagelijks babi pangang kunnen eten. De klopjacht door een enorme politiemacht vindt 't Hart volkomen bizar: zo gevaarlijk is een poema niet, en doorgaans zal hij voor mensen op de vlucht slaan. 't Hart spreekt van schijnangsten bij mensen: ze zijn onnodig bang voor de grote roofdieren, terwijl ze veel meer angst zouden moeten koesteren voor het gevaarlijke kleine spul als virussen, parasieten, insecten en besmette teken.

Arno van der Valk is er de man niet naar om zijn ongelijk toe te geven. In een radio-interview grijpt hij nog eens terug op de anonieme brief van de geheimzinnige Limburgse mevrouw uit 1996, die beweerde dat de poema van haar was. Die vrouw had - zo gaat het verhaal althans - ooit een huiskat gekruist met een panter. Daar kwamen twee jongen uit voort, waarvan er eentje overleed en de andere ontsnapte. Volgens Van der Valk zwerft dit dier al bijna tien jaar door Nederland, maar het laat zich niet vangen. Ook dit lijkt me een sterk verhaal.

Toen werd het voor langere tijd stil rond Winnie de Poema. Maar niet helemaal. Op 14 september wordt gemeld dat zes mensen, onder wie twee journalisten van *Dagblad De Stentor*, de poema nog een keer hebben gesignaleerd op een gemaaid grasveld nabij Beekbergen.⁵³ Op 21 september komt natuurfotograaf Otto Faulhaber met een onthulling: hij heeft de vermeende poema bij Beekbergen weten te fotograferen, en het blijkt een grote cypere kat te zijn.⁵⁴ De kat vertoont ook typisch katachtig gedrag: zonnen in het gras en spelen met een andere (kleinere) kat. De gelijkenis qua hoogte, kleur en tekening met de kat die door Van der Valk in Apeldoorn is gefotografeerd en gefilmd is redelijk groot. Op 22 en 23 september verschijnen vader P.J. Houmes en zijn twee dochters uit Beekbergen op televisie, respectievelijk in het RTL Nieuws en in het NOS Journaal: de kat die Otto Faulhaber had gefotografeerd was hun grote kater Max.

⁵¹ Rombouts 2005.

⁵² Etty 2005.

⁵³ Poema 2005.

⁵⁴ Grote kat 2005, Bolwerk 2005b en 2005c, Kater 2005, Ruiten 2005.

Maar niet iedereen is ervan overtuigd of dit ook de zogenaamde poema van Ede is geweest: dit dier had namelijk geen donkere pels. Hoe dan ook... de kans dat allerlei mensen wekenlang eerder naar een kat dan naar een poema hebben staan kijken, is buitengewoon groot.

Ik wil nog één keer de feiten op een rijtje zetten die maken dat er een luchtje zit aan alle Winnie de Poema-verhalen:

1. Er heeft zich geen dierentuin, circus of particulier gemeld met een mededeling dat men een poema kwijt is. Poema's komen op ons continent van nature niet voor; ze behoren tot de Amerikaanse fauna. De kans dat hier zomaar een poema rondloopt, is vrijwel nihil.
2. De meeste ooggetuigen, die denken een poema te hebben gezien, zijn leken; ook soldaten, politiemensen en boswachters kunnen niet als roofdier-experts gekwalificeerd worden. Veel mensen kunnen, geconfronteerd met foto's van allerlei katachtigen, niet aanwijzen welk dier de poema is.
3. Veel ooggetuigen zien een donker roofdier, maar een poema is blond.
4. De gevonden sporen zijn niet duidelijk van een poema: de sporen zijn onvolledig (geen nagels, of juist geen zoalkussens) en kunnen van allerlei dieren zijn
5. Een dood reekalf blijkt geen slachtoffer van een poema maar van een stroper: een poot en de kop zijn met een mes afgesneden en als 'jacht-trofee' mee naar huis genomen. Poema's onthoofden hun prooi niet om alleen de kop mee te nemen. Ze kelen de prooi en nemen hem in z'n geheel mee naar een rustige plek. In eerste instantie worden de ingewanden opgegeten, de weke voedzame delen. Daarna verstopt de poema eventueel de rest van de prooi, om daar later nog van te kunnen eten.
6. Er is nooit één ondubbelzinnig prooidier van de poema gevonden, terwijl er meerdere gevonden hadden moeten worden.
7. Er is nooit een ondubbelzinnig uitwerpsel van de poema gevonden.
8. Ook de vage foto's van Pantera tonen een donkere katachtige: een poema is echter licht van kleur.
9. De donkere poema op de vage foto's van Pantera zou een kruising van een kat en een poema, jaguar of panter moeten zijn, maar een dergelijke kruising is genetisch gezien een unicum. Een kater of een boskat ligt veel meer voor de hand.
10. De vage foto's van Pantera tonen op de achtergrond graan. In juni staat dit gewas nog tamelijk laag (kniehoogte tot heuphoogte bij de mens), en dat maakt de poema in proportie tot een kater.
11. Een poema loopt niet door het open veld zoals op de foto's van Pantera, als hij door het struikgewas en tussen de bomen door kan lopen.
12. Zijn de foto's geen resultaat van Photoshop? De poema heeft geen schaduw, en op één foto zit er een verdachte 'blur' rond de poema, alsof 'ie geknipt en geplakt is.
13. Een vrouw heeft (in de bebouwde kom?) de poema langs haar tuinhek zien lopen: dat is eerder gedrag voor een kat dan voor een poema.
14. Ooggetuigen zien de poema een haas vangen, waarna andere hazen hem proberen aan te vallen, met bewegingen als "ga weg, jij hoort hier niet". Hebben de zegslieden teveel Disney-films gekeken (waarin het toekennen van menselijke gedachten en gedragingen aan dieren heel gebruikelijk is)? Wellicht hebben ze een kater gezien die een baby-haasje te grazen neemt, waarop de hazenouders gereageerd hebben? Hazen opereren verder niet solidair in een groep, en vallen zeker niet tegen beter weten in een poema aan. Bij gevaar kiezen hazen het hazenpad. De zwakste wordt het slachtoffer, en dat is dan jammer. Als hazen al iets durven ondernemen, dan eerder tegen een kat dan tegen een poema.

15. De anoniem toegezonden foto van een blonde poema blijkt gefotografeerd te zijn in Brazilië.
16. Door de vele tips lijkt het alsof er een donkere en een blonde poema rondlopen, en Pantera veronderstelt dat het dus mogelijk om twee roofdieren gaat, wat de casus er niet waarschijnlijker op maakt.
17. De vage en zeer bewogen video-opname van de poema toont al evenzeer een klein katachtig dier, dat een witte bef blijkt te hebben: kortom, een kat.

Bij de gebeurtenissen rond Winnie de Poema zijn veel partijen betrokken geweest, die allemaal specifieke eigen belangen hadden:

- Politie en burgemeesters. Zij zijn verantwoordelijk voor de handhaving van de openbare orde. Als de orde verstoord dreigt te worden, moeten zij ingrijpen. Zij kunnen geen risico nemen. Als er een jogger, kind of hond door een poema zou zijn aangevallen, dan zouden zij verantwoordelijk worden gesteld. Het belang van politie en burgemeester was dus: het uitschakelen van potentieel gevaar.
- Journalisten. Zij willen, zeker in de slappe zomermaanden, graag wat smakelijk en spectaculair nieuws brengen. De massale klopjacht op de poema was een welkome aanleiding. Het verhaal bleef interessant met de discussie rond afschieten of verdoven, en vervolgens zorgde de Stichting Pantera nog eens om de zoveel dagen voor nieuws. De ontvullende ontknoping dat de poema een kat was, werd door de media met een zeker leedvermaak gebracht.
- Dierenbescherming, dierenliefhebbers (onder wie veel kinderen) en linkse politici. Zij zorgden na de eerste klopjacht voor commotie met hun protest tegen het voornemen om de poema af te schieten. Het doodschieten van grote poezeebeesten wordt door veel mensen zielig gevonden. Volgens de politie was een poema niet dicht genoeg te benaderen om hem te treffen met een verdovingsshot: ofwel het dier maakt zich tijdig uit de voeten, ofwel het dier valt na het schot de schutter aan.
- Pantera. Deze stichting stond in dit verhaal voor 'levend vangen'. Arno van der Valk wierp zich met de nodige bravoure op als de held van de dierenbeschermers: hij zou de poema wél kunnen raken met een verdovingsgeweer. Tegelijkertijd ging zijn dierenliefde ook weer niet zo ver, dat hij ervoor pleitte om de poema gewoon te laten rondlopen. In de optiek van Pantera viel de poema wel degelijk in de categorie 'faunavervalsing'. Wat vals is moet verwijderd worden uit de Nederlandse natuur. Een natuur overigens waarin inmiddels niets authentiek meer is en waarin door mensenhand zo'n beetje alles wordt aangeharkt en beregeld. Alle natuur is tot recreatiegebied geworden. Al wat daar niet hoort, moet in de optiek van nogal wat natuurbeschermers en -liefhebbers weg.
- Het publiek. Het publiek wilde via radio, krant, televisie en internet vermaakt worden met de avonturen van Winnie de Poema. Luchtig nieuws over Winnie of over de Pianoman bieden compensatie voor het deprimerende dagelijkse nieuws van oorlog, terrorisme en natuurrampen. Als uitheems roofdier wordt de poema natuurlijk geassocieerd met een gevaarlijk dier. Maar het publiek was desondanks ook nieuwsgierig, en kwam als poema-toerist in groten getale uit sensatiezucht naar de Veluwe. Een beetje om te griezelen: het is spannend, maar tegelijk loopt men geen al te grote kans om nu net door de poema gegrepen te worden.
- De echte roofdieren-experts. Zij hadden er belang bij om zoveel mogelijk betrouwbare informatie te verschaffen. Hun informatie plaatste de acties van de politie en Pantera evenwel in een twijfelachtig daglicht.

- De sceptici. Zij geloofden helemaal niet dat er een poema op de Veluwe rondliep, en plaatsten het verhaal in de categorie van het monster van Loch Ness, Bigfoot en de Verschrikkelijke Sneeuwman. Onder de sceptici waren mensen die zich aan het regelrecht 'debunkten' (oftewel: ontkrachten) van het verhaal zetten, terwijl anderen grappen verzonnen die het verhaal relativeerden.

Zijn dit soort verhalen als over Winnie de Poema nu van alle tijden? Ja en nee. Als we het corpus aan traditionele Nederlandse sagen bezien, dan onderkennen we eenzelfde soort angst voor onbekende beesten in de vrije natuur - en dan vooral 's nachts. Maar het zijn geen poema's, panters of leeuwen. In het verleden vreesde men de confrontatie met spookpaarden, spookhonden, weerwolven, heksenkatten, spookhazen, spookvarkens, een kalf zonder kop, een veulen met een brijpot (pappot) om zijn nek... Vooral zwarte spookhonden en spookkatten met vurige ogen werden gevreesd. Er zijn dus een paar duidelijke verschillen. Ten eerste werd de vrije natuur nog lang niet als recreatiegebied ervaren, maar bovenal als een onveilig oord waar men vooral 's nachts niet wilde vertoeven. Ten tweede zijn het steeds inheemse dieren waar men bang voor is - de kans dat men 's nachts een kat, hond, haas of varken tegen kwam, was bepaald niet gering. Als men zich bovendien realiseert hoe de ogen van met name katten kunnen oplichten in het donker, dan is er niet veel fantasie voor nodig om daadwerkelijk een spookkat met gloeiende ogen waar te nemen. Ten derde gaat het steeds om bovennatuurlijke wezens, die erop uit waren om de mens vrees aan te jagen en zelfs in het verderf te storten. De spookdieren werden geacht demonische of duivelse dieren te zijn. Denk niet dat ik het nu louter over de middeleeuwen heb. Het reële geloof in en de angst voor toverij, spokerij, hekserij en duivelskunst heeft - blijkens sagen-collecties - tot in de eerste helft van de 20e eeuw voortgeduurd, in elk geval nog op het Nederlandse platteland.

In de loop van de 20e eeuw treedt er een wezenlijke onttovering van de wereld op, bijvoorbeeld via het onderwijs en de media. Het offensief om allerhande 'bijgeloof' met wortel en tak uit te roeien heeft succes gehad: toverij en hekserij zijn onzin, spoken bestaan niet en spookdieren evenmin. Als mensen in de tweede helft van de 20e eeuw nog sagen vertellen, dan begint de formulering steeds vaker te luiden: "Vroeger geloofde men..." Vertellers laten regelmatig merken dat ze zelf niet in die onzin geloven, maar dat hun ouders of grootouders er nog van overtuigd waren dat er spookdieren en heksen bestonden.⁵⁵ Naarmate processen als ontzuiling, ontkerkelijking en individualisering doorzetten, verdwijnen de spookdieren meer en meer naar de achtergrond in de levende verteltraditie, en wordt hun plaats ingenomen door in de moderne tijd meer reëel geachte gevaren. Met andere woorden: waar in de traditionele sagen het bovennatuurlijke een bijkans allesoverheersende plaats inneemt, verdwijnt dit paranormale uit de moderne sagen of Broodje Aap-verhalen. Het hiernamaals moet - zowel in het dagelijkse leven als in de verteltraditie - plaats maken voor het hiernumaals. In de moderne collecties van de Amerikaanse volksverhaal-onderzoeker Jan Harold Brunvand en in die van Nederlandse verzamelaars als Ethel Portnoy en Peter Burger speelt het paranormale een buitengewoon marginale rol.⁵⁶ Wel kan men zich afvragen of de verzamelaars zich niet te veel hebben gefixeerd op een beperkte hoeveelheid mondeling vertelgoed, want vanuit de New Age-cultuur lijkt de hertovering van de wereld en de belangstelling voor het bovennatuurlijke en buitenaardse weer groeiende: denk aan verhalen over contact met overledenen, aan gebedsgenezers, aan de belangstelling voor moderne hekserij van Harry Potter tot en met de wicca-beweging en aan ufo's en graancirkels.

Dit alles laat onverlet dat tegenwoordig de angst voor het spookdier zich toch verlegd heeft naar de angst voor het reële en gevaarlijke roofdier. Hoe zeldzaam ook, zo'n dier *zou* in onze natuur *kunnen* rondlopen, en *zou* slachtoffers *kunnen* maken. Daarbij hebben we momenteel

⁵⁵ Dekker 1987.

⁵⁶ Zie Brunvand 1981, 1984, 1986, 1989 en 1993, Portnoy 1992a en 1992b, Burger 1993 en 1995.

een enorme obsessie voor veiligheid ontwikkeld, niet alleen ten aanzien van terrorisme, maar ook ten aanzien van zinloos geweld, arbeidsomstandigheden, verkeer en vervoer en noem maar op. Alles moet veilig, alles moet beregeld, alles moet aan banden en elk risico moet worden uitgesloten. Als wij Nederlanders ertoe in staat waren, dan zouden we het liefst ook het weer nog kunnen regelen.⁵⁷ We willen niet meer onaangenaam verrast worden door iets onverwachts, buitensporigs, rampzaligs, gevaarlijks of gewelddadigs. Het is geheel in de lijn van de civilisatie-theorie van Norbert Elias, waarin tegen steeds meer sociale onwenselijkheden drempels en dammen worden opgeworpen.⁵⁸ In de moderne geciviliseerde samenleving hebben we een afkeer ontwikkeld voor bijvoorbeeld onreinheid, inmiddels inclusief het roken van tabak, en voor geweldplegers. Al wat niet voldoet aan de geciviliseerde gedragsregels wordt gewantrouwd en gevreesd, gemarginaliseerd en liefst uitgeschakeld. Een poema in de publieke ruimte is een potentiële geweldpleger. Door zijn - in de volksverbeelding - onvoorspelbare en gewelddadige gedrag wordt de poema gezien als een wild dier. De poema is ongeciviliseerd, althans vanuit de menselijke optiek: het is een ongewenst, buitenlands, agressief element in een gepacificeerd Nederlands natuurlandschap. Een poema is leuk voor landen ver weg van hier, waar de wet van de jungle regeert. Een poema in Nederland is alleen acceptabel in een dierentuin, met een hek ertussen, maar niet vrij rondlopend in onze aangeharkte natuur waar we ongestoord willen recreëren.

De mens is voortdurend (en goeddeels onbewust) bezig om alles in zijn omgeving in te delen in culturele categoriën. Ook een verhaal-gegeven als een poema ontkomt niet aan menselijke classificatie en beoordeling, en als we het rijtje bekijken waarin hij thuishoort, dan is het vrijwel steeds niet de neutrale categorie maar de gemarkeerde categorie:

inheems	uitheems
tam	wild
vreedzaam	agressief
onschadelijk	schadelijk
ongevaarlijk	gevaarlijk
klein	groot
betrouwbaar	onbetrouwbaar
authentiek	vals

De natuur is in Nederland dusdanig gepacificeerd, dat we willen dat zelfs een albino-zwijntje als Sneeuwvlokje een kans moet krijgen om te overleven. Want zo weekhartig zijn we dan ook wel weer: we schuwen het agressieve, maar ook de agressie. We voelen mededogen met een underdog als Sneeuwvlokje, en zelfs Winnie de Poema mag niet dood.

We hebben het - let wel - nog altijd over een imaginaire poema. Hoe komt het dat mensen een imaginaire poema zien? Voordat het verhaal grootschalig de ronde deed, hebben enkele individuen vooral gemeend een grote, ongedefinieerde katachtige te hebben gezien. De diagnose dat het om een poema zou gaan, is pas later gesteld. Gedegen kennis van de natuur is niet velen meer gegeven: men hoort wat ritselen, men ziet een schim voorbijgaan, er wordt een groot dier waargenomen, en voor men het weet is het in de ogen van een leek geen kat, hond, zwijn of hert maar een katachtig roofdier. Zodra de media de gebeurtenissen als een verhaal gaan verspreiden, worden veel mensen simultaan met het verhaal-virus geïnfecteerd. Als het verhaal eenmaal circuleert, beïnvloedt dat het waarnemingsvermogen, en gaan steeds meer mensen de werkelijkheid interpreteren met het verhaal in hun achterhoofd.

⁵⁷ Pradhan 1989.

⁵⁸ Elias 2000.

Hiervan bestaat nog een fraai voorbeeld. In december 1978 ontsnapte er een rode panda uit Diergaarde Blijdorp in Rotterdam. Over die ontsnapping viel die ochtend te lezen in het *Algemeen Dagblad*. In de loop van de ochtend werd de politie overspoeld met telefoontjes van mensen die de panda hadden gesignaleerd. Meer dan honderd mensen hadden hem zien lopen, niet alleen in Rotterdam, maar ook in andere delen van Nederland. Wat al die krantenlezers niet konden weten, was dat de panda inmiddels al was teruggevonden. Hij had maar heel even van zijn vrijheid kunnen genieten, want enige tientallen meters buiten Blijdorp was hij al meteen onder de trein gelopen en overleden.⁵⁹ Niemand van al die bellers kan de panda hebben zien lopen. En toch beweerden meer dan honderd mensen met zekere stelligheid dat ze de panda hebben waargenomen. Hoe is dat mogelijk? Dat is mogelijk, omdat er zojuist een verhaalvirus in hun hoofd is geplant.⁶⁰ Met dat verhaal-virus in het achterhoofd gaat men de wereld opnieuw bezien - terwijl mensen toch al niet zulke geweldige waarnemers zijn, zeker niet waar het een fauna betreft waar ze steeds verder vanaf zijn komen te staan. Als het verhaal gaat dat er een poema rondloopt, dan gaan steeds meer mensen zich inbeelden dat ze ook een poema hebben zien lopen.

Toen de poema nog op de Ginkelse Heide zou rondlopen, is een televisieploeg van RTL4 daarheen getrokken met foto's van katachtigen: een huiskat, een cerval, een poema, een panter, een lynx, een tijger... De meeste ter plekke geïnterviewde mensen bleken niet in staat om de soorten van elkaar te onderscheiden, en menigeen kon de poema er niet tussenuit halen. Toen de cameraploeg op het punt stond om in te pakken, zagen ze in de verte tussen de bomen ineens een lichtbruin dier bewegen. De camera werd weer tevoorschijn gehaald en op de 'poema' gericht; het dier liep het pad op en... het bleek Bambi te zijn. Ook de cameraploeg, met het verhaal van Winnie in het achterhoofd, had even gemeend een poema te zien.

Op het gebied van wilde dieren zijn er maar weinig experts: ook Nederlandse politie-agenten en boswachters komen er te weinig mee in aanraking om er voldoende van te weten. Iemand als Arno van der Valk werpt zich wel op als roofdieren-expert, maar in zijn vorige carrière was hij militair, fakir, vuurvretter en hypnotiseur.⁶¹ Van der Valk had ook teveel belang bij het bestaan van de poema. Hij had een dag lang met veel poeha voor alle media beweerd dat hij het klusje kon klaren met een verdovingsgeweer. Zolang hij successen kon melden, bleven de sponsors komen. Toegeven dat zijn grootste wapenfeit het fotograferen van een cyperse kat is geweest, zou gezichtsverlies betekenen en schadelijk zijn voor zijn stichting. Maar welbeschouwd zijn er in Nederland maar enkele gespecialiseerde dierenartsen en biologen die weten waar ze over praten.

Wie op de Veluwe gaat wandelen en gelooft dat er een poema rondwaart, heeft een veel grotere kans om hem waar te nemen, dan iemand die er niets van gelooft. Ik heb dit verschijnsel al eens omschreven met het begrip WYBIWYS. Het is een variatie op de oude computer-term WYSIWYG: What You See Is What You Get. WYBIWYS betekent echter: What You Believe Is What You See. Verhalen en geloof maken dat mensen niet alleen poema's zien, maar ook monsters van Loch Ness of verschijningen van de Maagd Maria in een vochtplek op het behang.

We hebben echter te maken met een waarnemingsfout: het dier is een kat, het spoor is van een hond, en de prooi is toe te schrijven aan een stroper. Geen van de drie gegevens hebben iets met elkaar te maken, en wijzen geen van alle in de richting van een poema. En toch gaan mensen de gegevens combineren en denken aan een poema, omdat er nu eenmaal een poema-verhaal circuleert. In het volksverhaal-onderzoek wordt wel gesproken van *quasi-ostension*: een misinterpretatie waarbij gewone gebeurtenissen per abuis worden aangezien voor een

⁵⁹ Scheltus 2005.

⁶⁰ Zie Brodie 1996.

⁶¹ Hirdes 2005.

reeds bestaand, sage-achtig verhaal-scenario.⁶² Bestaande verhalen inspireren tot een sage-achtige interpretatie van gewone feiten. Daarmee verliezen volksverhalen wel even hun vermeende onschuld, lieflijkheid en trivialiteit: verhalen kunnen een nieuwe werkelijkheid scheppen!

Misschien wat minder bekend, maar nog redelijk recent is het verhaal van de aapmens van New Delhi (India).⁶³ Het begon er in april 2001 mee dat een rikshabestuurder uit Ghaziabad, een stadje aan de rand van Delhi, aan de politie kwam vertellen dat zijn passagier gaandeweg de rit was veranderd in een aapachtig monster en hem had aangevallen. Dit verhaal haalde vervolgens de kranten. In mei 2001 nam de angst toe in New Delhi, toen men hoorde dat de aapmens al tientallen mensen had aangevallen. Het dier sloeg vooral toe in het donker in arme wijken tijdens stroomstoringen; hij zou krabben en bijten. De driejarige Naved Khan haalde wereldwijd het nieuws toen hij aan zijn hoofd gewond raakte na een aanval van de 'aapmens'. Ook andere slachtoffers waren bereid hun verwondingen te tonen. Een man kwam te overlijden nadat hij in paniek van zijn dakterras was gesprongen, toen in zijn wijk werd gegild dat de aapmens eraan kwam. Een zwangere vrouw viel uit angst van de trap en overleed. Er werden 3000 politiemensen vrijgemaakt om naar het monster te speuren. De politie loofde een beloning uit van 5000 rupees voor een aanwijzing die zou kunnen leiden tot de vangst van de aapmens. Er werden 50.000 rupees uitgelooft aan degene die erin zou slagen om de aapmens te vangen. Er werd op papier ook een signalement verspreid, maar de ooggetuigen waren het niet eens over zijn uiterlijk. Het zou in elk geval gaan om een aapachtig wezen met scherpe stalen klauwen, ergens tussen de 1.40 en 1.70 meter lang, dat enorme sprongen kon maken. Volgens sommigen droeg hij een donkere vacht, volgens anderen droeg hij donkere kleren en een valhelm, en had hij gloeiende rode ogen. De aapmens werd in verschillende wijken van Delhi gesignaleerd alsmede in omringende dorpen: soms gelijktijdig op plaatsen vele tientallen kilometers van elkaar af. Achteraf gezien betrof het een massahysterie, die was aangewakkerd door de massale politie-acties, de mediahype en de hoge beloningen. Op het hoogtepunt van de hysterie wezen extremistische hindoes beschuldigend naar Pakistan, en werd een iets te harige vrachtwagenchauffeur bijna gelyncht. Het zijn achteraf gezien ongetwijfeld apen geweest die zijn aangezien voor de aapmens. Voor hindoes zijn apen heilig. Ze leven in groten getale in New Delhi en omgeving en maken de boel daar regelmatig onveilig.

Brunvands verhaalttype *Big Cats (Panthers etc.) Running Wild* komt wereldwijd voor. Het verhaal-scenario ligt als het ware telkens klaar voor hergebruik. Of het nu in ons onderbewustzijn huist, in het collectieve bewustzijn schuilt, of in een abstract morfogenetisch veld aanwezig is, het verhaal-scenario zit blijkbaar in de lucht, en om de zoveel tijd ademt iemand het weer in. In nog geen tien jaar tijd hebben in Nederland elf variaties op het verhaalthema min of meer prominent de media gehaald.

1. Leeuw in Panbos bij Zeist (1996)
2. Luipaard in Zeist (1996)
3. Poema in Bunderbos, bij Maastricht (1996)
4. Poema in bos bij Valkenburg (1998)
5. Beer in Den Dolder (1998)
6. Lanspuntslang in Enkhuizen (1999)
7. Beer bij Soesterberg (2000)
8. Leeuw in Egmondse Duinen (2000)
9. Waaslandwolf in Zeeuws-Vlaanderen (2000-2001)

⁶² Zie Dégh 1995, p.236-262, met name p. 252, en Ellis 2001, met name p. 163.

⁶³ Aapmens 2001, Baaijens 2001, Ramdas 2001.

10. Krokodil in Egmond aan den Hoef (2002)
11. Poema op de Veluwe (2005)

Gemiddeld hebben we dus elk jaar wel zo'n verhaal in Nederland, ware het niet dat de verhalen enigszins lijken te clusteren. Zo heb je drie jaar niets, en zo heb in één jaar tijd drie verhalen achter elkaar. Ook dat zal wel iets met de besmettelijkheid van de verhalen te maken hebben: zoals vaders in golven mede dankzij media-verhalen op het idee komen om hun gezin om te brengen⁶⁴, zo worden in golven wilde dieren in Nederland waargenomen.

Tot slot wil ik nog éénmaal de kenmerken op een rijtje zetten, waaraan het verhaaltje van de *Big Cats (Panthers etc.) Running Wild* voldoet:

1. In een geciviliseerde omgeving wordt een roofdier waargenomen, dat er van nature niet thuis hoort.
2. De waarneming is niet afkomstig van roofdier-experts, maar van (relatieve) leken: van argeloze wandelaars tot politie-agenten. Het signalement berust op een waarnemingsfout. Een hond wordt voor een leeuw aangezien, een schaap voor een leeuw, een haas voor een kangoeroe en een kat voor een poema.
3. De eerste ingeving van de waarnemers is ook regelmatig anders: een grote kat of hond. In tweede instantie stellen ze hun waarneming dan bij richting een roofdier.
4. Er meldt zich geen dierentuin, circus of particulier: niemand is een roofdier kwijt.
5. Zodra de media het verhaal verspreiden, wordt het roofdier overal door leken waargenomen, ook op plaatsen waar het roofdier niet gelijktijdig kan zijn, of plaatsen die het roofdier onmogelijk kan bereiken - in de katholieke kerk heet dat 'bilocatie', maar dit is alleen voorbehouden aan heiligen.
6. Er worden sporen gevonden (bijv. pootafdrukken, dode prooidieren) die ten onrechte aan het roofdier worden toegeschreven.
7. Een uitgebreide klopjacht door de politie levert geen resultaten op.
8. De vangmethodes van (zelfbenoemde) experts falen.
9. Foto- en filmmateriaal leveren geen bewijs op.
10. Na één à twee maanden 'verdwijnt' het roofdier spoorloos, of wordt onthuld dat het een onschuldig Nederlands huisdier geweest is.
11. Na een incubatietijd van één tot drie jaar duikt het verhaal elders weer opnieuw op.

Tot zover het moderne volksverhaal van Winnie de Poema, de Waaslandwolf en hun vele vriendjes. Wat hebben we nu in concreto geleerd?

1. Het waarnemingsvermogen van de mens is niet altijd te vertrouwen.
2. Het beeld van roofdieren wordt in de volksverbeelding vaker bepaald door de folklore dan door de werkelijkheid.
3. Circulerende verhaal-scenario's kunnen het menselijke waarnemings- en interpretatievermogen sterk vertekenen.
4. Als een nieuwshype groot genoeg is, brengt deze niet alleen serieuze verhalen voort, maar wordt er ook met het wapen van de humor gereageerd.
5. Kennis van de bestaande verhaal-folklore is van nut bij het op waarde schatten en interpreteren van zogenaamde nieuwsfeiten.
6. Journalisten zouden een cursus Broodje Aap-verhalen moeten krijgen.

⁶⁴ Vgl. Dégh 1995, p. 245-246.

Maar wat blijft er van mijn hele betoog over als een echte Winnie de Poema nu alsnog gevangen zou worden? Ene Henk schreef op het *Telegraaf*-forum al: "'t is wel lachen geblazen als die poema vijf minuten voor de lezing wordt gevangen".

Nou, ten eerste zou ik de Stichting Pantera er ernstig van verdenken dat ze één van hun eigen poema's hebben losgelaten en weer gevangen, louter om alsnog hun eigen gelijk te halen. Mocht het echter werkelijk een poema zijn, die gevangen wordt, dan is hij niet meer dan de uitzondering die de regel bevestigt. Het Broodje Aap-verhaal circuleert al vele jaren wereldwijd, en heeft tot op heden weinig méér opgeleverd dan broodjes wolf en broodjes poema...

Bronnen

Literatuur

Brodie, R. (1996)

Virus of the Mind. The New Science of the Meme. Seattle, Integral Press.

Brunvand, J.H. (1981)

The vanishing hitchhiker. American urban legends and their meanings. New York & London, W.W. Norton & Company.

Brunvand, J.H. (1984)

The choking Doberman and other 'new' urban legends. New York & London, W.W. Norton & Company.

Brunvand, J.H. (1986)

The Mexican Pet. More 'new' Urban Legends and some old favorites. New York & London, W.W. Norton & Company.

Brunvand, J.H. (1989)

Curses! Broiled Again! The hottest Urban Legends going. New York & London, W.W. Norton & Company.

Brunvand, J.H. (1994)

The Baby Train & Other Lusty Urban Legends. New York & London, W.W. Norton & Company.

Burger, P. (1993)

De wraak van de kangoeroe. Sagen uit het moderne leven. Vierde druk. Amsterdam, Prometheus.

Burger, P. (1995)

De gebraden baby. Sagen en geruchten uit het moderne leven. Amsterdam, Prometheus.

Clayton, J.

'Recently in the British Press', in: *Foafale News* 62 (August 2005), p. 3-4.

Dégh, L. (1995)

Narratives in Society: a Performer-Centered Study of Narration. Helsinki: Suomalainen Tiedeakatemia (FFC 255).

Dekker, T. (1987)

'Heksen en tovenaars in twintigste-eeuwse sagen', in: *Nederland betoverd. Toverij en hekserij van de veertiende tot in de twintigste eeuw.* Redactie M. Gijswijt-Hofstra & W. Frijhoff. Amsterdam, De Bataafsche Leeuw, p. 242-255.

Elias, N. (2000)

Het civilisatieproces. Sociogenetische en psychogenetische onderzoekingen. Utrecht, Aula.

- Ellis, B. (2001)
Aliens, Ghosts and Cults. Legends We Live. Jackson, University Press of Mississippi.
- Kooi, J. van der (1984)
Volksverhalen in Friesland. Lectuur en mondelinge overlevering. Een typencatalogus. Groningen, Stifting Ffyrug, Stichting Sasland.
- Maerlant, J. van (1989)
Het boek der natuur. Samenstelling en vertaling Peter Burger. Amsterdam, Querido.
- Meder, T. & E. Venbrux (2000)
 'Vertelcultuur', in: *Volkscultuur. Een inleiding in de Nederlandse etnologie.* Onder redactie van T. Dekker, H. Roodenburg en G. Rooijackers. Nijmegen, SUN, p.282-336.
- Portnoy, E. (1992a)
Broodje Aap. De folklore van de post-industriële samenleving. Tiende druk. Amsterdam, De Harmonie.
- Portnoy, E. (1992b)
Broodje Aap Met. Een verdere bijdrage tot de folklore van de post-industriële samenleving. Amsterdam, De Harmonie.
- Pradhan, R. (1989)
 'Mooi weer meneer: Why do the Dutch speak so often of the weather?', in: *Etnofoor* 1989, 2, p. 3-14.
- Schuster, T. (2001)
Bösselkatrien heet mien Zwien. Das Tier in der ostfriesischen Kulturgeschichte und Sprache. Leer, Verlag Schuster.
- Sinninghe, J.R.W. (1943)
Katalog der Niederländischen Märchen-, Ursprungssagen-, Sagen- und Legendenvarianten. Helsinki, Suomalainen Tiedeakatemia.
- Uther, H.J. (2004)
The Types of International Folktales. A Classification and Bibliography. Helsinki, Suomalainen Tiedeakatemia. (FFC 284-286).

Kranten en internet

- Aapmens (2001)
 "Aapmens' slaat toe", in: *Algemeen Dagblad*, 18 mei 2001.
- Akinci, O. (2005)
 'Iedereen wil helpen zoeken, de telefoon staat roodgloeiend. Heide vol poemadeskundigen', in: *Algemeen Dagblad*, 16 juni 2005.
- Baaijens, D. (2001)
 'Monkey Man zorgt voor paniek in New Delhi', in: *Brabants Dagblad*, 18 mei 2001.
- Beekbergse Max (2005)
 "'Wilde' kat op foto was Beekbergse Max", in: *Reformatorisch Dagblad*, 23 september 2005.
- Bekijks (2005)
 'Poemajacht trekt veel bekijks', in: Teletekst woensdag 15 juni 2005, pagina 105.
- Belgen (2001)
 'Belgen: Waaslandwolf allang dood en begraven', in: ANP-bericht, 3 januari 2001; gepubliceerd op nu.nl.
- Beraad (2005)
 'Beraad rond de poema', in: *Het Parool*, 16 juni 2005.

- Bijtende (2000)
'Belgen jagen vergeefs op bijtende wolf in Waasland', in: *NRC Handelsblad*, 30 december 2000, p.2.
- Blonde poema (2005)
'Blonde poema op Veluwe bestaat niet', in: Nu.nl, www.nu.nl/news/547359/12/%27Blonde_poema_op_Veluwe_bestaat_niet%27.html, 27 juni 2005.
- Bolwerk, P. & H. Schuil (2005)
'Ware staat van beleg op de Veluwe', in: *De Gelderlander*, 16 juni 2005.
- Bolwerk, P. (2005a)
'Heeft deze poema soms een mes op zak?', in: *Brabants Dagblad*, 21 juni 2005.
- Bolwerk, P. (2005b)
'Poema-mysterie eindigt met kater', in: *De Gelderlander*, 21 september 2005.
- Bolwerk, P. (2005c)
'Niets poema, gewoon een kat', in: *Het Parool*, 21 september 2005.
- Bos, M. (2005)
'Ontsnapt roofdier / 'Winnie de Poema' op de foto', in: *Trouw*, 24 juni 2005.
- Bouwman, W. (1996)
"Als we hem zien, gaan we gewoon gillen", in: *De Telegraaf*, 22 oktober 1996.
- Brandts, J. (1998a)
'De poema: terug van (niet) weggeweest', in: *Dagblad De Limburger*, 15 april 1998.
- Brandts, J. (1998b)
"Een flinke poes. Kijk, zij speelt", in: *Dagblad De Limburger*, 16 april 1998.
- Brendel, C. (2005)
'Kijk uit voor poema!', in: *Algemeen Dagblad*, 15 juni 2005.
- Campert, R. (2005)
'Poema en poes', in: *De Volkskrant*, 22 juni 2005 (column CaMu).
- Concurrentie (2005)
'Poemavangers krijgen concurrentie', in: Teletekst, 4 juli 2005, p. 109.
- Drijfjacht (1996)
'Drijfjacht van leger moet Limburgse poema kooien', in: *Noordhollands Dagblad*, 5 december 1996.
- Eerste foto's (2005)
'Eerste foto's van 'poema' opgedoken', in: website NOS Journaal, http://www.nos.nl/nosjournaal/artikelen/2005/6/23/230605_poema.html, 23 juni 2005.
- Eesveen (2005)
'Winnie mogelijk uit de buurt van Eesveen', in: website Stichting Pantera, <http://www.pantera.nl/news.php?lang=nl&id=54>, 26 juni 2005.
- Egmond (2000)
'Wandelaars zien leeuw in duinen bij Egmond', in: *Noordhollands Dagblad*, 4 augustus 2000.
- Etty, E. (2005)
'De stelling van Maarten 't Hart: De mensen geloven alles, die poema bestaat niet', in: *NRC Handelsblad*, 25 juni 2005, p.19.
- Fotografeert (2005)
'Pantera fotografeert 'katachtige'', in: Teletekst, 24 juni 2005, pagina 111.
- Foto's van poema (2005)
'Stichting Pantera heeft foto's van poema', in: *De Telegraaf*, 23 juni 2005.
- Gemeenten (2005)
'Gemeenten overleggen over poema', in: website Novum, 5 juli 2005.

- Gesignaleerd (2005)
'Poema niet gesignaleerd', in: website Nu.nl, 17 juni 2005.
- Gevaarlijk (2005)
'Zoektocht naar gevaarlijke poema op de Veluwe', in: website RTL Nieuws, [http://www.rtl.nl/\(actueel/rtlnieuws\)/components/actueel/rtlnieuws/2005/06_juni/15/binnenland/0616_0530_verder_zoeken_naar_poema.xml](http://www.rtl.nl/(actueel/rtlnieuws)/components/actueel/rtlnieuws/2005/06_juni/15/binnenland/0616_0530_verder_zoeken_naar_poema.xml), 15 juni 2005.
- Gezien (2005)
'Poema weer gezien op Veluwe', in: *Teletekst*, woensdag 15 juni 2005, pagina 105.
- Grappenmakers (2005)
'Grappenmakers', in: *Metro*, 22 juni 2005.
- Grote kat (2005)
'Poema? Nee hoor, een grote kat!', in: *De Gelderlander*, 21 september 2005.
- Hirdes, R. (2005)
'Poemajager Van der Valk is echt niet voor één gat te vangen', in: *De Stentor*, 25 juni 2005.
- Hoax (2005)
'Hoax II: Poema is poes van de buurvrouw!', in: website GeenStijl, <http://www.geenstijl.nl/mt/archieven/005860.html>, aangetroffen op 2 juli 2005.
- Hormann, G. (2005)
'En nu de kater... Sluipt er een onvervalst Broodje Aap over de Veluwe? PIEF, PAF, POEMA!', in: *Aktueel*, nr. 26, 22-28 juni 2005 p. 8-9.
- Huygen, M. (2001)
'De boze wolf', in: *NRC Handelsblad*, 6 januari 2001, p.33 (Z-notities).
- Jacht (2005)
'Jacht op poema bij Ede gaat door', in: *Het Parool*, 15 juni 2005.
- Jaren (2005)
'Poema bij Ede zit er al jaren', in: internet-discussiegroep http://justed.punt.nl/?id=246883&r=1&tbl_archief=&, 14 juni 2005.
- Katachtige (2005)
'Pantera toont foto's katachtige', in: website Nu.nl, http://www.nu.nl/news/545785/12/Pantera_toont_foto%27s_katachtige_%28video%29.html, 23 juni 2005.
- Kater (2005)
'Veluwse poema blijkt kater', in: website NOS Journaal, http://www.nos.nl/nosjournaal/artikelen/2005/9/21/210905_poema.html, 21 september 2005.
- Kieken (2005)
'Poema' laat zich kieken bij Apeldoorn', in: *Spits*, 24 juni 2005.
- Kippen (2000)
'Wolf verslindt 15 kippen tijdens klopjacht', in: *Algemeen Dagblad*, 30 december 2000, p.4.
- Koch, H. (2000)
'Dubbeldik kerstverhaal', in: *De Volkskrant*, 21 december 2000.
- Krokodil (2002)
'Egmond op zoek naar krokodil', in: *Noordhollands Dagblad*, 25 juli 2002.
- Kuijk, A. (2005)
'Hoe heet een poema?', in: persoonlijke weblog, <http://home.wxs.nl/~a.kuijk/meningen/juni05/14062005.htm>, waarschijnlijk 15 juni 2005; 16 juni aangetroffen.
- Lammerse, A. (1996)

- 'Limburgse poema spoorloos verdwenen', in: *De Volkskrant*, 6 december 1996.
- Langer (2005)
'Pantera mag langer op poema jagen', in: *Spits*, 21 juni 2005
- Loopse (2001)
'Loopse teef moet Zeeuwse wolf lokken', in: *De Telegraaf*, 2 januari 2001.
- Loslopen (2005)
'Jacht op loslopende poema gaat door', in: website NOS Nieuws, http://www.nos.nl/nosjournaal/artikelen/2005/6/15/150605_poema_zoektocht.html, 15 juni 2005.
- Lui (2005)
'Poema door zon te lui om zich te vertonen', in: *De Volkskrant*, 21 juni 2005.
- Maand (2005)
'Poema vertoeft al maand op de Veluwe', in: *De Gelderlander*, 16 juni 2005.
- Massaal (2005)
'Jacht op poema massaal bekeken', in: *Algemeen Dagblad*, 15 juni 2005.
- Massale (2005)
'Massale belangstelling voor poemajacht', in: *De Telegraaf*, 15 juni 2005.
- Meerhof, R. (2005)
'Twijfel aan expertise van koene poemajager', in: *De Volkskrant*, 25 juni 2005.
- Mol, I. (2005)
'Het gevreesde roofdier blijkt vaak een poes te zijn', in: *Haagsche Courant*, 16 juni 2005.
- Nanninga, R. (2005)
'Een poes als poema', in: *Skepter* 18 (zomer 2005) 2.
- Niet gesignaleerd (2005)
'Poema niet gesignaleerd', in: *Algemeen Dagblad*, 17 juni 2005.
- Nijland, R. (2005a)
'Ede in de ban van de jacht op de poema', in: *De Volkskrant*, 16 juni 2005.
- Nijland, R. (2005b)
'Poema' laat zich heel even fotograferen', in: *De Volkskrant*, 24 juni 2005.
- Nutteloos (2005)
'Klopjacht op poema nutteloos', in: *De Gelderlander*, 16 juni 2005.
- Onbeschaafd (2005)
'Poema is angst voor het onbeschaafde', in: *De Telegraaf*, 6 juli 2005.
- Ontsnapte (2000)
'Ontsnapte wolf moordt Zeeuwse schapen uit', in: *Algemeen Dagblad*, 4 december 2000.
- Opnieuw waargenomen (2005)
'Poema opnieuw waargenomen', in: website Nu.nl, http://www.nu.nl/news/543778/12/Poema_opnieuw_waargenomen.html, 20 juni 2005.
- Overstekende (2005)
'Pas op overstekende poema', in: *Almere Vandaag*, 22 juni 2005, p.1
- Pantera (2005)
'Pantera mag poema op Veluwe vangen', in: Teletekst, 16 juni 2005, p. 108.
- Poema (2005)
'Poema', in: *Limburgs Dagblad*, 14 september 2005.
- Poema niet gesignaleerd (2005)
'Poema niet gesignaleerd', in: *Brabants Dagblad*, 17 juni 2005.
- Poematoerisme (2005)

- 'Veluwe kampt met 'poematoerisme'', in: website RTL Nieuws, [http://www.rtl.nl/\(/actueel/rtlnieuws\)/components/actueel/rtlnieuws/2005/06_juni/15/binnenland/0615_1145_Poematoerisme_op_veluwe.xml](http://www.rtl.nl/(/actueel/rtlnieuws)/components/actueel/rtlnieuws/2005/06_juni/15/binnenland/0615_1145_Poematoerisme_op_veluwe.xml), 15 juni 2005
- Poemavangteam (2005)
'De Hoge Veluwe lanceert eigen 'poemavangteam'', in: website Nu.nl, http://www.nu.nl/news/551102/12/De_Hoge_Veluwe_lanceert_eigen_%27poemavangteam%27_%28video%29.html, 4 juli 2005.
- Poema Veluwe (2005)
'Zoektocht naar poema op Veluwe gaat door', in: *De Volkskrant*, 15 juni 2005.
- Poema verborgen (2005)
'Poema houdt zich verborgen', in: *Brabants Dagblad*, 16 juni 2005.
- Poemazoekers (2005)
'Politie krimpt team poemazoekers in', in: *Teletekst*, 15 juni 2005, pagina 117.
- Postbank (2005)
'Niet schieten! Ik ben geen poema!', in: *Spits*, 20 juni 2005, p.5.
- Puma (2005)
'Puma steunt poemazoektocht', in: *Brabants Dagblad*, 27 juni 2005.
- Ramdas, A. (2001)
'Massahysterie over aapmens in New Delhi', in: *NRC Handelsblad*, 21 mei 2001.
- Rep en roer (2005)
'Veluwe in rep en roer door loslopende poema', in: website Nu.nl, <http://www.nu.nl/news.jsp?n=541486&c=12>, 15 juni 2005.
- Rombouts, R. (2005)
'De poema bestaat niet', in: *Het Parool*, 7 juli 2005 (column Aldus)
- Ruiten, J. van (2005)
'Poema van de Veluwe blijkt een verwilderde kater te zijn', in: *Algemeen Dagblad*, 22 september 2005.
- Schaafsma, J. (2005)
'Vacht te donker voor een poema. Winnie de poema wellicht toch panter', in: *De Telegraaf*, 28 juni 2005.
- Schaap (2000)
'Loslopende leeuw in Egmondse duinen vermoedelijk schaap', in: *Agrarisch Dagblad*, 5 augustus 2000.
- Scheltus, P. (2005)
'Winnie de Poehma betekent 'big business'', in: *De Haagsche Courant*, 29 juni 2005.
- Schuil, H. (2005)
'Massale belangstelling voor poemajacht', in: *De Gelderlander*, 15 juni 2005.
- Staakt (2000)
'Politie in Zeeuws-Vlaanderen staakt zoektocht naar wolf', in: *De Volkskrant*, 7 december 2000.
- Straatdienst (1996)
'Poemajagers in Limburg hebben weer straatdienst', in: *Noordhollands Dagblad*, 7 december 1996.
- Team (2005)
'Klein team moet poema vangen'', in: website RTL Nieuws, [http://www.rtl.nl/\(/actueel/rtlnieuws\)/components/actueel/rtlnieuws/2005/06_juni/15/binnenland/0615_1500_Poema_dierenbescherming.xml](http://www.rtl.nl/(/actueel/rtlnieuws)/components/actueel/rtlnieuws/2005/06_juni/15/binnenland/0615_1500_Poema_dierenbescherming.xml), 15 juni 2005.
- Teistert (2000)
'Wolf teistert Zeeuws-Vlaanderen', in: *De Telegraaf*, 4 december 2000.
- Tweede poema (2005)

- 'Mogelijk tweede poema op de Veluwe', in: website Nu.nl, http://www.nu.nl/news/547359/12/Mogelijk_tweede_poema_op_de_Veluwe.html, 27 juni 2005.
- Urlings, G. (2005)
'De poema spookt weer rond', in: *Limburgs Dagblad*, 16 juni 2005.
- Veluwe (2005)
'Zoektocht naar poema op Veluwe gaat door', in: *De Telegraaf*, 15 juni 2005.
- Verborgten (2005)
'Poema houdt zich verborgen', in: website Nu.nl, http://www.nu.nl/news/541941/10/Poema_houdt_zich_verborgten.html, 16 juni 2005.
- Videomateriaal (2005)
'Pantera toont videomateriaal 'poema'', in: Nu.nl, http://www.nu.nl/news/547968/12/Pantera_toont_videomateriaal_%27poema%27_%28video%29.html, 28 juni 2005.
- Waar (2005)
'Waar of niet waar?', in: <http://www.blikopnieuws.nl/bericht/9118>, aangetroffen op 28 juni 2005.
- Waargenomen (2005)
'Poema weer enkele malen waargenomen', in: website Nu.nl, http://www.nu.nl/news/543778/12/Poema_weer_enkele_malen_waargenomen.html, 20 juni 2005.
- Wacht (2005)
'Gemeenten zeggen stichting Pantera de wacht aan', in: website Nu.nl, http://www.nu.nl/news/553127/10/Gemeenten_zeggen_stichting_Pantera_de_wacht_aan.html, 7 juli 2005.
- Wagendorp, B. (2000)
'Wolf is bang van oma's en vindt geitjes ronduit vies', in: *De Volkskrant*, 5 december 2000.
- Zeist (1996)
'Klopjacht op 'leeuw' in bos bij Zeist', in: *Algemeen Dagblad*, 28 mei 1996, p.5
- Zoekactie (2000)
'Zoekactie naar leeuw in duinen', in: *Algemeen Dagblad*, 4 augustus 2000, p.3.
- Zoektocht (2005)
'Zoektocht naar poema op de Veluwe', in: http://www.nu.nl/news/541119/122/Zoektocht_naar_poema_op_de_Veluwe.html, 15 juni 2005.

Televisie-items over Winnie de Poema

woensdag 15 juni 2005

- NOS Journaal, 15.45 uur, Nederland 2
- NOS Journaal, 18.00 uur, Nederland 2
- Editie NL, 18.10 uur, RTL4
- RTL Nieuws, 19.30 uur, RTL4
- NOS Journaal, 20.00 uur, Nederland 1
- Hart van Nederland, 22.35 uur, SBS6

donderdag 16 juni 2005

- NOS Journaal, 12.00 uur, Nederland 1
- NOS Journaal, 12.15 uur, Nederland 2

vrijdag 17 juni 2005

- RTL Nieuws, 19.30 uur, RTL5
- zondag 19 juni 2005
- RTL Nieuws, 19.30 uur, RTL4
- donderdag, 23 juni 2005
- Editie NL, 22.30 uur, RTL4
 - Hart van Nederland, 22.30 uur, SBS6
- maandag 27 juni 2005
- Editie NL, 18.10 uur, RTL 4
- dinsdag 12 juli 2005
- Twee Vandaag, 18.45 uur, Nederland 2
- woensdag 21 september 2005
- NOS Journaal, 20.00 uur, Nederland 1
 - Hart van Nederland, 22.30 uur, SBS6
- vrijdag 23 september 2005
- NOS Journaal, 20.00 uur, Nederland 1